

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Cu titlul de manuscris

C.Z.U.: 376.4(043.2)

ABABII OLEG

**MANAGEMENTUL RECUPERĂRII COPIILOR CU DEFICIENȚE
MINTALE ÎN INSTITUȚIA DE TIP COMPLEX EDUCAȚIONAL**

SPECIALITATEA 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice

CHIȘINĂU, 2017

Conducător științific:

RACU Aurelia, dr. hab. în ped., prof. univ., UPS „I. Creangă”

Referenți oficiali:

COJOCARU Vasile, dr. hab în ped., prof. univ., UPS „I. Creangă”

GONCEARUC Svetlana, dr. în ped., prof. univ., USEFS

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. PETROVSCHI Nina – **președinte**, dr. hab. în ped., conf. univ., IȘE
2. BĂLICI Veronica – **secretar științific**, dr. în ped., conf. cerc., IȘE
3. POGOLȘA Lilia – dr. hab. în ped., conf. univ., IȘE
4. PLATON Carolina – dr. hab. în ped., prof. univ., USM
5. GUȚU Vladimir – dr. hab. în ped., prof. univ., USM
6. DANII Anatol – dr. în ped., conf. cerc., ME RM
7. NACU Anatol – dr. hab. în med., prof. univ., USM „N. Testimițanu”

Susținerea va avea loc la 30 iunie 2017, ora 14.00,

în ședința Consiliului Științific Specializat D38 531.01 – 07 din cadrul Institutului de Științe ale Educației, Sala de Conferințe a IȘE, et. 2, mun. Chișinău, str. Doina 104.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Institutului de Științe ale Educației și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la **30 mai 2017**

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

BĂLICI Veronica, dr. în ped., conf. cerc., _____

Conducător științific:

RACU Aurelia, dr. hab. în ped., prof. univ., _____

Autor

ABABII Oleg _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Pe parcursul ultimilor ani, Republica Moldova a înregistrat progrese în ceea ce privește respectarea și protecția drepturilor copiilor. Au fost ratificate importante documente internaționale (Convenția ONU cu privire la drepturile copilului [27], Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități [28]) și aprobate documente de politici naționale (Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, 2010-2013 [29], Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 [30], Codul Educației al RM [31], Strategia "Educația 2020"). Republica Moldova s-a angajat să-și armonizeze politicile și reglementările legislative cu cele ale Uniunii Europene prin semnarea Acordului de Asociere (2014), care conține un capitol explicit privind drepturile copilului. Au fost întreprinse măsuri pentru a reaseza domeniul dizabilității pe fundamente noi, bazate pe abordare holistică, așa cum prevăd standardele internaționale în domeniu. Însă există aspecte ale problemei care necesită îmbunătățiri și implicație la toate nivelurile de responsabilitate. Acest fapt se datorează numărului crescând de copii cu diverse probleme psihologice, cu deficiențe mintale (DM), senzoriale, fizice [32]. Multe categorii de copii din Republica Moldova rămân să-și facă studiile în sistemul învățământului special. Într-o situație și mai plauzibilă se află copiii cu deficiențe mintale severe (DMS) și asociate. Conform bazei Biroului Național de statistică al Republicii Moldova „aproape fiecare a șaptea persoană cu dizabilitate se încadrează în categoria celor cu dizabilitate severă” [32]. În sistemul învățământului special continuă să fie educați doar acei copii, care au deficiențe mintale lejere și moderate, iar copiii cu DMS rămân plasați în casele de copii din sistemul protecției sociale în care li se formează doar unele deprinderi de autodeservire. Ei rămân izolați de societate, familie și lipsiți de drepturile de care se bucură deficienții mintali din școlile auxiliare având o îngrijire mai mult socială decât educațională.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare. Problema educației copiilor cu DMS pune în dezbateri mai multe viziuni, dintre care educația în cadrul instituțiilor speciale sau în sistemul obișnuit de învățământ. Diversitatea opiniilor au și tangențe comune, din care se desprinde ideea că educația copiilor cu DMS trebuie să se sprijine pe o recuperare complexă bazată pe diferite metodologii moderne. Jan Amos Comenius este primul pedagog care vorbește despre necesitatea de a manifesta grijă față de copiii cu DM. Abordarea recuperării este promovată de nume notorii, ca Juan Pablo Benet, Johan Konrad Amman, H. Cardanus, etc. Subiectul acesta este extrem de important deoarece se racordează funcțional cu educația integrată, cu abordarea sistemică în educație și valorifică ideile fundamentale ale științelor educației dezvoltate de P. Senge [25], S. Cristea [16], C. Cucuș [15], etc.

Л.С. Выготский [22] pledează pentru crearea unui sistem de învățământ, care ar putea corela integrarea organică a procesului de instruire specială cu cel obișnuit, care nu fixează atenția copilului asupra deficienței sale, ce nu-i permite să se dezvolte în lumea vieții obișnuite. La aceleași concluzii au ajuns savanți din diferite țări: Т. Власова, М. Певзнер, В. Лубовский, Н. Малофеев, D. Popovici, E. Verza, T. Vrăsmaș, N. Bucun [13], A. Racu [17], I. Racu [23] A. Danii [22], S. Goncearuc [18], E. Zubenschi, E. Lapoșina, V. Prișcan ș.a. Scopul educației acestor copii constă în integrarea adecvată în mediul social prin intermediul unui sistem psihopedagogic eficient de management al recuperării și incluziunii sociale. Cu părere de rău, acest aspect este puțin cercetat, iar situația respectivă conduce spre încălcarea drepturilor copiilor și reclamă conceptualizarea unor noi modele fezabile de organizare și dirijare a recuperării copiilor cu DM. Creșterea numărului de copii cu DM, lipsa evidenței acestora și absența schimbului de informații între domeniile și structurile responsabile, accesul limitat la modele contemporane de educație în cazul copiilor cu deficiențe mintale severe, marginalizarea sau excluderea acestei categorii din învățământul general, duc la ineficiența procesului de recuperare și incluziune a

copiilor cu deficiențe mintale în ansamblu. Este evidentă necesitatea elaborării și promovării unor modele manageriale de recuperare, care să cuprindă copiii de la educația preșcolară până la clasele gimnaziale (de meserii), centrând-o pe dezvoltarea în dinamică a potențialului psihofizic al fiecărui copil cu DMS prin oferirea diverselor servicii psihopedagogice de calitate.

Lipsa datelor cu privire la bazele teoretico-științifice ale managementului recuperării și influenței acestuia asupra dezvoltării copiilor cu DM, necesitatea de a înainta modele științifice argumentate pentru eficientizarea formării personalității și adaptării social-psihologice a copiilor cu DM prezintă **problema științifică** a acestei cercetări.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretico-științifică a managementului recuperării copiilor cu DM; în implementarea unui model efektiv de formare a personalității și de accelerare a adaptării social-psihologice a acestora.

Obiectivele cercetării:

1. Analiza literaturii de specialitate cu privire la copiii cu DM;
2. Conceptualizarea managementului recuperării copiilor cu DM;
3. Modelarea managementului recuperării copiilor cu DM;
4. Analiza potențialului de dezvoltare a copiilor cu DM, ca indicator al impactului managementului recuperării;
5. Analiza nivelului de formare a cadrelor didactice în problemele recuperării, ca indicator al eficienței managementului recuperării;
6. Implementarea modelului managementului recuperării copiilor cu DM;
7. Analiza influenței modelului de management al recuperării asupra potențialului de dezvoltare a copilului cu DM, performanțelor cadrelor didactice, adaptării și socializării acestor categorii de copii.

Baza teoretică a cercetării o constituie sinteza cunoștințelor interdisciplinare din domeniul psihopedagogiei reabilitare, psihologiei și pedagogiei, didacticii generale, Pedagogiei Curative de alternativă. Cercetările efectuate se bazează pe cooperarea tezelor științifice din psihologia și pedagogia generală, curativă, specială, și socială despre: legitățile dezvoltării copiilor cu dizabilități, de recuperare și socializare a copiilor cu deficiențe mintale, inclusiv severe; tendințele contemporane ale politicilor educaționale și cercetările și opiniile savanților contemporani; Constituția Republicii Moldova, Codul Educației, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Codul Familiei, Legea privind drepturile Copilului, Strategia „Educație pentru toți”, Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020; teoriile schimbării și ale managementului alternativ, teoriile modernizării și optimizării managementului educațional despre recuperarea copiilor cu deficiențe mintale.

Baza experimentală: Grupul de cercetare l-a constituit 80 elevi din instituția experimentală de tip – complex educațional – Complexul-Pilot de Pedagogie Curativă "Orfeu" (în continuare – IETCE CPPC „Orfeu”) din Municipiul Chișinău.

Rezultatele științifice principale înaintate pentru susținere:

1. Concepția managementului recuperării copiilor cu DMS în instituția de tip complex educațional demonstrează influența managementului recuperării asupra dezvoltării copiilor cu DMS și stabilește condițiile psihopedagogice argumentate pentru eficientizarea formării personalității și adaptării social-psihologice a acesteia.

2. Modelul managementului recuperării copiilor cu DMS demonstrează interacțiunea diferitor structuri, compartimente, activități de asigurări (legislativ-normative, instituționale, funcționale, curriculare, de parteneriat, de dezvoltare a resurselor umane, de supraveghere a potențialului de dezvoltare a copiilor cu DMS ș. a.) pentru recuperarea calitativă, incluziunea și integrarea școlară și socială, adaptarea profesională ca scop final al întregii activități a complexului educațional.

3. Rezultatele implementării modelului managementului recuperării copiilor cu DMS constă în creșterea potențialului de dezvoltare, ameliorarea incluziunii școlare și sociale, ameliorarea integrării școlare și sociale, ameliorarea adaptării pre-profesionale; schimbarea pozitivă a dezvoltării personale și profesionale a cadrelor didactice implicate în realizarea procesului recuperării.

Metodologia cercetării științifice. În cadrul cercetării au fost aplicate diverse metode *teoretice*: documentarea științifică, modelarea, comparația, analiza, sinteza și *praxiologice*: conversația, experimentul pedagogic, chestionarul, teste, metode matematice de prelucrare a datelor.

Semnificația teoretică. În rezultatele cercetării derulate au fost stabilite fundamentele psihopedagogice ale managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale, inclusiv severe.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării. A fost elaborat conceptul și modelul managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale; a fost stabilit potențialul de dezvoltare a copiilor cu DM; a fost determinată dinamica progredientă a dezvoltării copiilor cu DM, inclusiv severe în urma influenței terapiilor recuperatorii; a fost constatat nivelul de pregătire și au fost formate cadre didactice pentru implementarea modelului de recuperare a copiilor cu DMS; a fost elaborat și implementat programul de recuperare a copiilor cu DMS în practică prin deschiderea primei instituții inovative de tip – complex educațional.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în argumentarea teoretico-aplicativă, conceptualizarea, modelarea, eficientizarea managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale prin implementarea programului de recuperare construit în baza Pedagogiei Curative de alternativă.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în posibilitatea de implementare pe scară largă a modelului managementului recuperării copiilor cu DMS în condițiile instituțiilor specializate, școlilor incluzive, serviciilor de asistență psihopedagogică, complexelor educaționale.

Implementarea rezultatelor științifice vor fi utile pentru cadrele didactice, cadrele didactice de sprijin, psihopedagogi, pedagogi curativi și părinți în procesul educațional al copiilor cu DMS, pot fi incluse în ghiduri metodologice și suporturi didactice pentru pedagogi și părinți, precum și în predarea cursului universitar *Managementul recuperării* studenților de la Facultățile de psihologie și psihopedagogie specială și în cadrul formării continue a cadrelor didactice.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost prezentate în lucrări expuse la conferințe științifice, simpozioane (Dornah / Elveția – octombrie, 2002; Rostov, Rusia și Kiev, Ucraina – 2009; Chișinău – 2003, 2010, 2011, 2015, 2016) și în reviste de specialitate (2009, 2016).

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetării sunt reflectate în 11 lucrări ce au fost publicate în reviste de specialitate și prezentate la sesiuni de comunicări științifice naționale și internaționale.

Structura și volumul tezei. Teza cuprinde: introducerea, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 225 titluri, 25 anexe, 139 pagini text de bază, 32 figuri, 17 tabele.

Cuvinte-cheie: copil cu deficiențe mintale, copil cu deficiențe mintale severe, complex educațional, educație incluzivă, management, recuperare, concept, model, pedagogie curativă, alternativă educațională, euritmie, terapie prin muzică.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea temei de cercetare și importanța ei, se descrie situația în domeniul de cercetare, este formulată problema, scopul și obiectivele cercetării, se descrie noutatea științifică, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor științifice obținute.

CAPITOLUL 1, „**Abordări teoretico-științifice ale managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale**” este dedicat studierii și analizei literaturii atât din perspectiva managementului general, cât și din perspectiva celui educațional și al recuperării. S-a stabilit că managementul recuperării constituie o parte integrantă a managementului educațional care determină politica în domeniul recuperării, obiectivele, responsabilitățile și care se implementează în cadrul sistemului recuperării prin

valorificarea la maximum a posibilităților individului deficient, inclusiv a funcțiilor psiho-fizice neafectate, astfel antrenate, încât să poată suplini activitatea funcțiilor deficiente pentru a se ajunge la formarea unor abilități ce îi permit persoanei o integrare eficientă în viața socială și profesională. Cercetarea managementului recuperării copiilor cu deficiență mintală (DM) este deosebit de importantă, actuală și se axează pe oportunitatea sistemului care vine cu beneficii în dezvoltarea copiilor. S-au descris tendințele dezvoltării managementului, care l-a afirmat ca activitate umană originală, complexă și diversă, implementată în diferite sfere, reliefând proveniența, evoluția, stabilirea managementului ca știință, apelându-se la cele mai notorii nume în domeniu, descriindu-se succint aportul celor mai reprezentative școli, a fondatorilor, discipolilor și ideilor teoretice și practice promovate etc. S-a demonstrat că managementul recuperării este o concepție, o atitudine, o metodologie de acțiuni orientate spre obținerea succesului în educație, întrunind un ansamblu de principii și funcții, de norme și metode de conducere prin care se asigură realizarea obiectivelor sistemului educativ, prioritară fiind educația, special organizată. Destul de importante sunt principalele particularități ale deficienței mintale și ale recuperării educaționale a copiilor cu DM, care sunt folosite ca fundamente în promovarea managementului recuperării. S-a dovedit că procesul recuperării include recuperarea la nivelul familiei, comunității, instituției de învățământ, societății, procesului educațional fiind mijloc principal de dezvoltare a copilului cu DM.

Ne-am convins că managementul recuperării reprezintă valorile, practicile, principiile, sistemul de lucru adoptat într-o școală, prin intermediul căruia cadrele didactice, elevii, cadrele didactice de sprijin, personalul administrativ, părinții, comunitatea, resursele de toate tipurile, provocările și reușitele sunt gestionate astfel încât școala, prin tot ceea ce face, răspunde celor mai multe nevoi și așteptări ale elevilor săi. Procesul de implementare a paradigmei managementului recuperării este diferit și mai puțini manageri ai învățământului propun crearea modelelor naționale de recuperare racordate la cultura, condițiile, realitățile statului și ale societății autohtone. Rămân nestudiate problemele legate de procesul de recuperare a copiilor cu DMS, interacțiunii acestui proces cu incluziunea școlară și socială, organizarea eficientă a acestuia etc.

Pentru constituirea unui management recuperatoriu de calitate a copiilor cu DM, este strict necesar de a lua în evidență structura și complexitatea deficiențelor, teoriile dezvoltării copiilor cu DM, standardele internaționale pentru acest proces, factorii care influențează acest proces, și recuperarea să înceapă chiar de la vârsta fragedă, ca, prin asigurarea asistenței de rigoare, să se facă față realităților școlare.

În CAPITOLUL 2, „**Conceptualizarea, modelarea și indicatorii stării managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale**”, este prezentată metodologia cercetării, caracteristica eșantionului, conceptualizarea și modelul managementului recuperării, indicatorii, care demonstrează starea managementului recuperării.

Conceptualizarea managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale.

Promovarea recuperării ca subsistem al managementului educațional, ca activitate interconexă în cadrul demersurilor manageriale, psihologice, pedagogice, medicale determină funcțiile dominante care se prezintă prin: diagnosticare, planificare, conceptualizare, modelare, motivare, organizare/implementare, monitorizare/evaluare a acțiunilor de recuperare.

Realizarea acestor acțiuni componente ale activității managementului recuperării se axează pe teoriile managementului general și educațional și pe un ansamblu de principii specifice fiecărei activități recuperatorii în parte. În urma analizei literaturii, multor demersuri de conceptualizare a managementului, am stabilit că managementul recuperării este bazat pe două abordări interconexe: identificarea și aplicarea acțiunilor manageriale generale; identificarea și realizarea acțiunilor recuperatorii educative, pedagogice, psihologice, medicale.

Conceptul este orientat spre asigurarea interconexiunii pe orizontală și pe verticală, între procesele diagnosticării–conceptualizării–motivării–modelării–implementării–monitorizării–evaluării procesului de recuperare, între dimensiunile manageriale și recuperatorii.

Managementul diagnosticării activităților de recuperare este un prim pas în realizarea acestui proces. Managementul diagnosticării recuperării este o activitate destul de amplă și include acțiuni manageriale corelate cu etapele de dezvoltare a copiilor, cerințele părinților etc. Totodată, ilustrează starea recuperării în dependență de activitățile aplicate. Prin evaluare se apreciază măsura în care procesul recuperării se realizează (calitatea descrierii) în termeni normativi a viziunii asupra recuperării și calitatea proiectivă a previzionării, efectele terapeutice pe care le va avea recuperarea asupra copiilor cu DM. Diagnosticul calității recuperatorii este o acțiune tehnică care urmărește aprecierea valorii și meritul modelului existent de recuperare. Procesul de diagnosticare a stării de recuperare se realizează prin câteva etape bine determinate. Dintre ele planificarea, ca etapă, pune în evidență obiectivele și metodologia diagnosticării, asigură obiective, constatări, recomandări și concluzii, conceptualizează informațiile acumulate pentru proiectarea strategiei de dezvoltare a procesului de recuperare. Diagnosticarea stării de recuperare a inclus: analiza documentelor de politici de recuperare; determinarea beneficiarilor și a obiectivelor studiului evaluativ; estimarea timpului, a costurilor și a resurselor necesare; determinarea modelului evaluativ, a criteriilor, indicatorilor și întrebărilor evaluative care pot să răspundă ipotezelor cercetării.

Deosebit de necesară este etapa planificării acțiunilor de recuperare. Managementul conceptualizării recuperării ține cont de dimensiunea managerială prin implicarea grupurilor de specialiști în vederea recuperării copiilor. Managementul prevede promovarea acestei concepții ca fundament în proiectarea modelului de recuperare etc. Astfel, recuperarea copiilor cu DMS este privită de noi ca proiect psihopedagogic complex organizat pe baza unor principii, care evidențiază importanța prioritară a obiectivelor asumate pentru recuperare, determină alegerea anumitor experiențe, strategii de organizare a învățării, mijloace de evaluare.

Managementul recuperării are la bază concepția învățării sistemice a disciplinelor academice printr-un plan general de conținuturi ori de materiale specifice de instruire, pe care școala le oferă elevului, care pot fi implicate în recuperarea copiilor cu DMS. Conceptualizarea recuperării copilului are în vedere raporturile existente dintre concepțiile moderne ale educației cu diferite terapii recuperatorii, dar și între funcțiile managementului recuperării. Acțiunile manageriale recuperatorii sunt promovate conform raporturilor stabilite în sistem. Astfel, managementul proiectării activităților recuperatorii reprezintă un sistem de acțiuni psihopedagogice unice, adecvat determinate și reieșind din trebuințele copiilor.

Dimensiunea managerială în implementarea și monitorizarea acțiunilor recuperatorii implică: crearea condițiilor motivaționale și organizaționale cu privire la implementarea și monitorizarea activităților de recuperare; organizarea formării resurselor umane, privind implementarea și monitorizarea recuperării; organizarea implementării și monitorizării propriu-zise a activităților recuperatorii; elaborarea indicatorilor cu privire la eficiența implementării activ recuperatorii.

Deosebit de necesare pentru managementul recuperării sunt crearea cadrului motivațional pentru toți participanții implicați în implementarea și monitorizarea acțiunilor recuperatorii și prevederea măsurilor orientate spre creșterea profesională a managerilor și a cadrelor didactice.

Managementul procesului de monitorizare a activităților de recuperare se realizează prin:

- elaborarea planului de recuperare; proiectarea metodologiei și a instrumentarului de monitorizare;
- validarea metodologiei și a instrumentarului; realizarea de către monitori a procesului de monitorizare și culegerea de informații; prelucrarea și interpretarea datelor și informațiilor obținute în procesul de monitorizare; analiza și sinteza datelor prin formularea de concluzii și recomandări.

Managementul recuperării se realizează într-un sistem unic de subsisteme, incluzând pe cele orientate spre succesul acestei activități (informațional, organizatoric, metodologic și decizional). La fel ca și managementul educației, managementul recuperării include acțiuni ale managementului organizatoric (activitatea cu diferite documente manageriale, de formalizare a structurii organizatorice la nivelul conducerii, la nivelul ariilor curriculare, la nivelul cadrelor și comisiilor).

Astfel, managementul recuperării este un proces permanent și continuu de restabilire, refacere sau reconstituire a unei funcții umane, plecând de la premisa că aceasta nu s-a dezvoltat sau a fost pierdută.

Scopul recuperării constă în valorificarea la maxim a posibilităților copiilor cu DMS, funcțiilor psiho-fizice nealterate, antrenarea acestora pentru preluarea activității funcțiilor afectate, formarea abilităților și comportamentelor care să-i permită copilului cu DMS o integrare în viața profesională și socială prin promovarea unui management de calitate a proceselor de recuperare.

Metodologia managementului utilizată în acest scop poate fi preponderent psihologică, pedagogică sau medicală, însă rezultatele cele mai bune se obțin prin combinarea celor trei forme, adoptându-se, în felul acesta, o acțiune unitară concretizată în terapia complexă a recuperării. Accentul pus pe una sau pe alta dintre cele trei subsisteme ale managementului recuperării trebuie să țină seama de: gravitatea insuficienței, evoluției, nivelului dezvoltării funcțiilor neafectate, posibilitatea suplinirii funcțiilor deteriorate de către formațiunile sănătoase, de vârsta cronologică și mintală a subiectului, de sex etc.

Activitatea managerială prevede folosirea *recuperării prin învățare*, conținuturile și metodele adaptându-se la specificul deficienței și particularitățile psihoindividuale. Activitatea de recuperare prin învățare trebuie începută de timpuriu, iar, în formă instituționalizată, o dată cu debutul preșcolarității. Dacă la majoritatea copiilor deficienți învățarea cognitivă este prioritară, atunci la cei cu deficiență mintală, inclusiv severă, accentul se pune pe simțire și voință.

Managementul prevede și *recuperarea prin psihoterapie* care se referă la diminuarea, eliminarea, pe cât este posibil, a trăirilor afective negative, a sentimentelor de frustrare și inutilitate, a complexelor de inferioritate.

Scopul principal al managementului recuperării constă în utilizarea tehnicilor psihoterapeutice pentru a îmbunătăți imaginea de sine a persoanelor cu handicap, a le ajuta să depășească stările de anxietate și descurajare, a le încuraja să iasă din izolare și să stabilească relații interpersonale. Terapia ocupațională este privită de noi ca nucleu al sistemului de terapie complexă și care continuu și sistematic este organizată cu copiii cu DMS.

Managementul recuperării, ca un sistem funcțional, are la baza sa ariile de dezvoltare:

- a) aria de dezvoltare fizică, având ca obiectiv central mișcarea corpului, motricitatea grosieră, imaginea corporală, maniabilitatea, fizioterapia;
- b) aria de dezvoltare perceptivă, având ca obiectiv percepția motorie și conștientizarea aferențelor senzoriale (vizuale, auditive, gustative, olfactive, proprioceptive);
- c) aria de dezvoltare intelectuală, având ca obiectiv central formarea abilităților cognitive (abilitățile logico-matematice, formarea conceptelor, înțelegerea situațiilor, formarea proceselor cognitive);
- d) aria de dezvoltare socială, având ca obiectiv independența copilului într-un mediu cât mai restrictiv posibil, cu componentele: autonomia personală (autoservirea, autoîngrijirea), autonomia socială (adaptarea la viața cotidiană) și competențele sociale.

Aceste arii de dezvoltare sunt considerate coordonatele majore ale managementului recuperatoriu și ale educației copiilor cu DMS. Managementul recuperării este un mod de organizare, o măsură de flexibilizare a învățării, de asigurare totodată a principiului normalizării prin faptul că este centrat pe copil (sunt urmărite și recuperarea biopsihică și recuperarea socială).

Managementul recuperării presupune că orice activitate umană are la bază o componentă motivațională, o structură (auto) organizată și un scop bine stabilit, în raport cu care se autoreglează și

presupune o înlănțuire sau un sistem ierarhizat de acțiuni care, la rândul lor, cuprind operații prin intermediul cărora are loc transformarea obiectelor materiale și/sau a informațiilor individuale de adaptare și integrare în contextul relațiilor sociale sau comunitare ale persoanei.

Acțiunile manageriale din domeniul terapiei educaționale vor fi exercitate în următoarele direcții de bază: stimularea responsabilității în diverse situații de viață; formarea deprinderilor de autonomie și igienă personală; cultivarea deprinderilor de muncă; formarea imaginii de sine și stimularea încrederii în propria persoană; cultivarea autocontrolului și expresivității personale; educarea capacităților cognitive; educarea capacității de reacție la diverse situații de viață; antrenarea funcției neuromusculare; antrenarea integrării senzoriale; sprijinirea relațiilor interpersonale; educarea capacității de acțiune în funcție de constrângere și resursele de mediu.

Managementul recuperării prin terapii ocupaționale va urmări: dezvoltarea, menținerea și recuperarea nivelului de funcționare a organismului fiecărei persoane; compensarea deficiențelor funcționale prin preluarea funcțiilor afectate de componentele valide ale organismului persoanei; prevenirea destructurării anumitor funcții ale organismului; inducerea unei stări de sănătate și încredere în forțele proprii ale persoanei.

Managementul recuperării se va desfășura în câteva etape, care prevăd evaluarea și interpretarea nevoilor subiectului; planificarea intervenției; selecționarea și adaptarea echipamentelor folosite; înregistrarea și evaluarea progreselor realizate, implicarea modelelor complexe de terapie etc.

Managementul recuperării propus de noi constă în stabilirea și implementarea unui program terapeutic din diverse domenii de acțiune ale terapiei ocupaționale care trebuie să țină seama de nivelul educațional al subiectului, caracteristicile deficienței, statutul actual, mediul cultural în care trăiește și motivația sa pentru schimbare. Astfel, vor fi realizate acțiuni ale managementului recuperării, precum: *alegerea obiectivelor* – pot fi obiective pe termen lung, ele au un caracter operațional, iar formularea lor va include termeni cât mai concreți; *elaborarea planului terapeutic* – se referă la descrierea metodelor și procedeele care se folosesc pentru atingerea obiectivelor stabilite și cuprinde sinteza activităților desemnate în vederea realizării unui nivel de performanță a deprinderilor și capacităților unei persoane, flexibilitatea și mobilitatea; *aplicarea planului terapeutic* prin desfășurarea fazelor distincte.

Managementul recuperării se construiește în așa fel, încât activitățile de meloterapie să fie desfășurate în grup sau individual în cazul copiilor cu deficiențe mintale severe sau asociate. În activitățile de meloterapie vor fi luate în vedere diverse obiective: dezvoltarea interesului față de activitățile muzicale; formarea și dezvoltarea auzului muzical cu elementele sale componente (simțul melodic, ritmic, armonico-polifonic); educarea vocii ca principal mijloc de redare a muzicii; formarea unor deprinderi practice muzicale (de ascultare a muzicii, de interpretare, de utilizare a unor instrumente etc.); cultivarea imaginației și a creativității; echilibrarea și armonizarea personalității copilului prin cultivarea unor trăsături de caracter pozitive; dezvoltarea sociabilității copilului prin participarea la activități organizate pe grupuri de copii; educarea expresivității mimico-gesticulare; nuanțarea exprimării verbale; dezvoltarea sensibilității și a gustului estetic față de fenomenul muzical; determinarea unor stări de deconectare, relaxare, confort psihic, încântare și bună dispoziție.

Conceptul managementului recuperării prevede un șir de terapii: modelajul, desenul, pictura, sculptura; folosirea acțiunilor și programelor compensatorii, care facilitează înțelegerea lucrurilor, fenomenelor, persoanelor și situațiilor de viață în dimensiunea lor instrumental-integratoare.

Se propun pe larg activități recuperatorii sub formă de exerciții senzorio-motorii și perceptive: exerciții perceptive și senzorio-motorii pentru atenție, exerciții perceptive și senzorio-motorii pentru memorie, exerciții perceptive și senzorio-motorii pentru reprezentarea mintală.

Conceptul prevede acțiuni manageriale de organizare și formare a autonomiei personale și sociale, de modelări ale activităților de recuperare, ca ansamblu coerent de operații și acțiuni, de norme, reguli și mijloace de gândire prin care se concepe și se realizează un proces și un produs.

Modelarea managementului recuperării.

Modelarea presupune definirea obiectivelor, recuperării, oferirea posibilităților de alegere a metodelor și mijloacelor de recuperare, determinarea condițiilor care susțin calitatea recuperării. Astfel, modelarea managementului recuperării reprezintă un demers complex și sistemic de desfășurare a acestor acțiuni de repartizare a funcțiilor pentru fiecare componentă a modelului. În viziunea modernă, acțiunile de modelare constau în gândirea, anticiparea și prefigurarea procesului de recuperare.

Modelarea acțiunilor de management al recuperării va fi prezentată prin planul de învățământ, curricula individuale, ghidurile metodologice ale procesului de recuperare propriu-zis.

Modelarea organizării procesului de recuperare ține de logica generală a proiectării și presupune următorii pași: diagnosticarea stării, conceptualizarea recuperării, proiectarea propriu-zisă, implementarea și evaluarea/monitorizarea procesului. După cum observăm, modelarea recuperării este o activitate managerială care pune în aplicare și gestionează metodologia recuperării sub diferite forme de manifestare.

Modelul managerial de recuperare a copiilor cu DMS include condiții organizațional-metodice și material-tehnice, speciale conform trebuințelor psiho-fizice ale copiilor.

Astfel, documentul normativ de bază, care ghidează procesul managementului recuperării în instituție, este Statutul CPPC, care prevede scopurile, cerințele, sarcinile, structura și organizarea lucrului instituției. În afară de acest statut, activitatea IETCE este axată pe diferite documente locale: „Regulamentul intern”, „Contractul individual de muncă”, „Acordul de colaborare cu părinții”, „Contractul cu familia” și alte documente.

Modelul complexului educațional activează în bază Regulilor Standard privind Egalizarea Șanselor pentru Persoanele cu Handicap (rezoluția adoptată de Adunarea Generală a ONU din 20 decembrie 1993), Declarația Mondială a Forumului de la Dakar, Senegal din 28.04.2000.

Managementul instituției de recuperare este orientat în permanență spre: crearea condițiilor de ocrotire a vieții și sănătății copiilor, protecția muncii la etapa de pre-profesionalizare, desfășurarea activităților recuperatorii de la vârsta fragedă, organizarea cursurilor și activităților pentru părinții copiilor, colaborarea în domeniul schimbului de experiență și perfecționării cadrelor cu centrele de pedagogie curativă de peste hotare, întărirea bazei tehnico-materiale prin colaborarea cu organizațiile guvernamentale și nonguvernamentale, inclusiv cele internaționale.

Modelul managementului recuperării în complexul educațional „Orfeu” cuprinde într-un sistem unic educația specială preșcolară, învățământul primar, gimnazial și preprofesional, precum și diferite activități extradidactice și extrașcolare, servicii psihopedagogice de însoțire și corecție, terapii educaționale.

Managementul recuperării se efectuează în baza elaborărilor experimentale, planurilor individuale de învățământ și programelor (conținuturilor curriculare) individual-flexibile aprobate de către Ministerul Educației al Republicii Moldova. Aceste posibilități formează confort pentru o formă de învățământ adecvată situației fiecărui copil, respectându-se drepturile și șansele egale la educație și incluziunea lor socială.

Condițiile administrativ – organizaționale, în care se asigură managementul activității de recuperare a instituției de tip complex educațional – CPPC „Orfeu”, include trei dimensiuni de bază: *administrativă* (consiliul de administrație, consiliul profesoral și sfatul CPPC); *pedagogico-curativă* (psihopedagogi, educatori; psiholog, logoped, euritmist, kinetoterapeuți, medici-psihiatri. asistenți medical) și *material-*

tehnică (specialiștii ce asigură funcționarea instituției, alimentarea, dotarea material-tehnică și personalul tehnic de deservire).

Modelul managementului recuperării copiilor cu DMS în CPPC „Orfeu” (Figura 1), ilustrează interacțiunea diferitor structuri, compartimente, activități de asigurări (legislativ-normative, instituționale, funcționale, curriculare, de parteneriat, de dezvoltare a resurselor umane, de supraveghere a potențialului de dezvoltare a copiilor cu DMS și altele) care susțin recuperarea calitativă, incluziunea și integrarea școlară și socială, adaptarea profesională a copiilor cu DMS.

Modelul de management din Complexul educațional „Orfeu” încorporează într-un sistem unic educația specială preșcolară, învățământul primar, gimnazial și preprofesional, precum și diferite activități extradidactice și extrașcolare, servicii psihopedagogice de însoțire și corecție, terapii educaționale etc.

Acest model prevede *mai multe etape*: determinarea stării de recuperare a copiilor cu DM în instituție, definirea obiectivelor generale ale recuperării și planificarea acestui proces, stabilirea strategiei de recuperare, implementarea acțiunilor concrete de recuperare, monitorizarea proceselor recuperării, evaluarea rezultatelor recuperării, definitivarea deciziei cu referire la dinamica rezultatelor recuperării. Realizarea acestor acțiuni influențează potențialul de dezvoltare și deschide posibilitatea de incluziune socială a copiilor cu DMS.

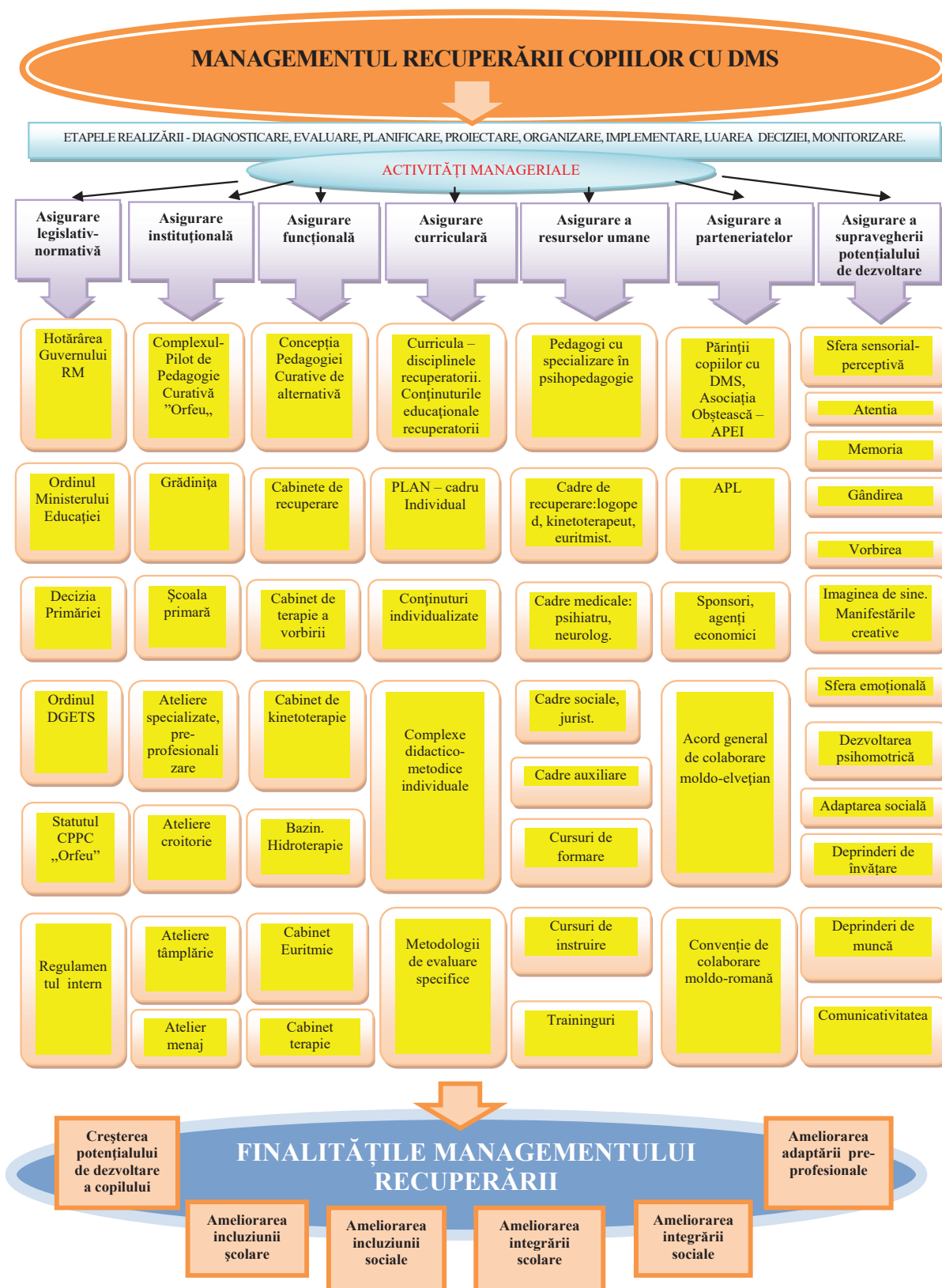

Fig.1. Modelul managementului recuperării în Complexul educațional – CPPC „ORFEU”

Nivelul de pregătire a cadrelor didactice pentru activitățile de recuperare, indicator al eficienței managementului recuperării.

Starea managementului recuperării este determinată de nivelul de pregătire a cadrelor didactice pentru activitățile de recuperare. În activitatea cu copiii cu DMS sunt necesare resurse umane cu o pregătire specială și competențe de realizare a activităților recuperatorii și un șir de cerințe speciale în organizarea muncii. Pentru început, în urma administrării testului „Matricele Progressive Standard”, s-au obținut datele prezentate în Figura 2:

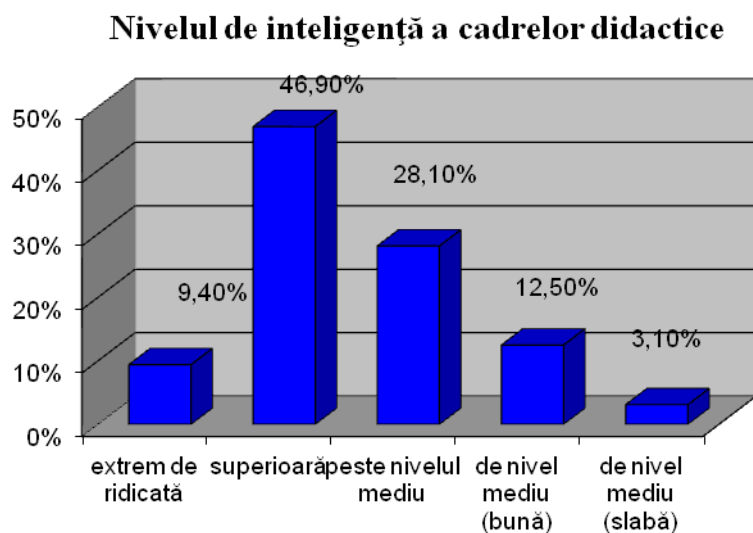

Fig. 2. Nivelul de inteligență a cadrelor didactice din IETCE

Rezultatele ne demonstrează că 46,9% (15) dintre profesori au QI (coeficientul intelectual) între 120-140, fiind dotați cu o inteligență superioară. Pentru 28,1% (9) s-a înregistrat o inteligență peste nivelul mediu, coeficientul intelectual (QI) variind între 110-118, iar 12,5% (4) dintre profesori posedă o inteligență de nivel mediu (bună), unde QI variază între 102-108. Doar 3,1% (1) posedă o inteligență de nivel mediu (slabă), astfel coeficientul intelectual fiind egal cu 99.

Prezintă interes rezultatele testelor „Motivația față de succes”, „Motivația evitării insuccesului” și „Disponibilitatea pentru risc”, care sunt ilustrate în Figura 3.

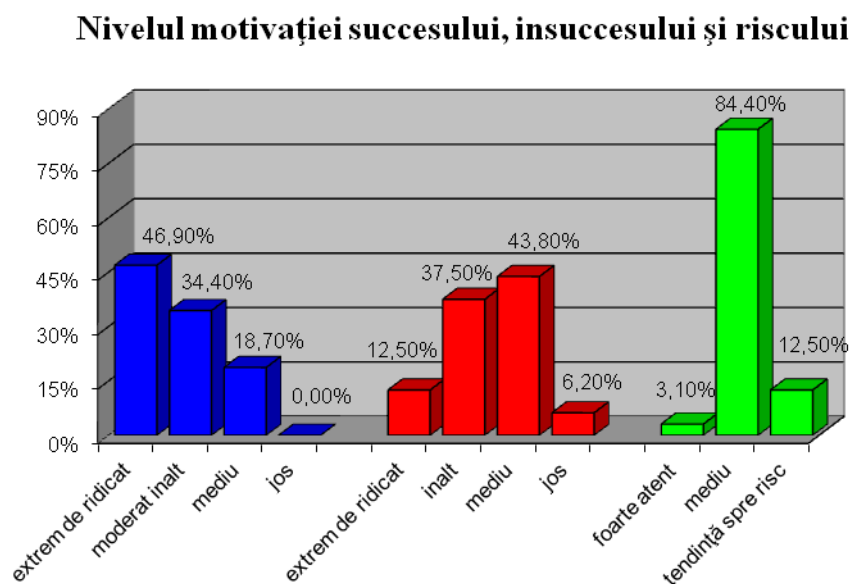

Fig. 3. Nivelul motivației succesului, insuccesului și riscului.

Observăm că un nivel extrem de ridicat al motivației față de succes îl posedă 15 (46,9%) profesori; iar pentru 11 (34,4%) profesori este caracteristic un nivel moderat înalt. La fel, o motivație a succesului cu nivel mediu s-a înregistrat pentru 6 (18,7%) dintre profesori.

S-a constatat că 4 (12,5%) dintre profesori posedă un nivel extrem de ridicat; 12 (37,5%) – nivel înalt; 14 (43,8%) – nivel mediu al motivației față de insucces și 2 (6,2%) dintre ei – un nivel jos, iar motivația riscului la 84,4% (27) este de nivel mediu și la 4 (12,5%) atestăm o tendință spre risc.

Rezultatele testului „Sunteți tolerant cu ceilalți”, ilustrate în Figura 4, demonstrează că 71,1% dintre profesori sunt persoane tolerante, capabile să înțeleagă punctele de vedere diferite de ale lor, le place să compare ideile lor cu ale altora. Chiar dacă discuțiile sunt foarte stimulative ei încearcă să nu fie prea agresivi, dar, în fața ignoranței și a mitocăniei, suplețea lor se diminuează, situație în care nu ezită să spună adevărul celor care-i lezează sau inoportunează. 18,8% dintre cadre didactice s-au plasat între punctajul de la 15 la 10 puncte.

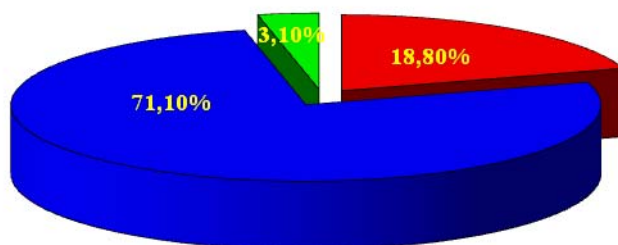

Fig. 4. Sunteți toleranți cu ceilalți

Acești subiecți sunt dotați cu o mare flexibilitate mintală și detestă atitudinile rigide, respectă gândurile și comportamentele diferite de ale lor, cu condiția ca ele să nu atenteze la libertatea lor, situație în care se văd nevoiți să intervină cu tact, răbdarea lor este superioară celei medii. 3.1% dintre profesori au acumulat punctajul în intervalul de la 4 la 0 puncte, cu idei precise, pe care le apără cu vigoare, chiar atunci când nu este necesar, sunt foarte intransigenți, încearcă întotdeauna să-și impună punctele de vedere, oricare ar fi circumstanțele sau atmosfera.

În Figura 5 sunt prezentate rezultate ale evaluării nivelului de empatie:

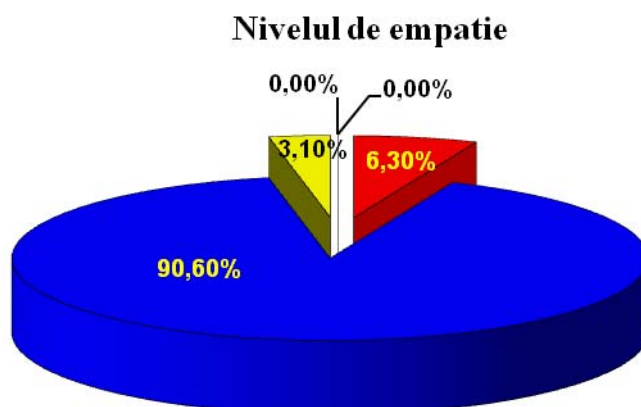

Fig. 5. Nivelul de empatie

Majoritatea profesorilor – 29 (90,6%) sunt în general atenți, încearcă să înțeleagă mai mult decât s-a spus prin cuvinte, însă la o destăinuire excesivă a unei persoane își pierd răbdarea. Preferă să-și impună

punctele de vedere nu prea delicat, deoarece nu fiecare este încrezut că el va fi acceptat. La fel, ei urmăresc mai mult acțiunile, dar nu retrăirile persoanei. În relațiile interpersonale sunt mai mult înclinați să judece pe ceilalți după faptele lor, decât să aibă încredere în interesele proprii. Doar 6.3% dintre profesori posedă un nivel înalt al empatiei, sunt niște persoane emoționale, comunicabile, ușor găsesc limbă comună, încearcă să nu permită conflicte și găsesc soluții de compromis. În pofida faptului că au fost manifestate calitățile enumerate mai sus, ei nu pot organiza tot timpul activități minuțioase și precise, pot să-și piardă ușor echilibrul.

Analiza cantitativă a relațiilor interpersonale ne demonstrează că la 90,62% (29) ($M=11.8$) dintre profesori predomină tipul altruist, ceea ce denotă că persoanele date sunt delicate, responsabile, arată dorința de a-i ajuta pe cei din jur, îi încurajează, țin sub tutelă pe cei ce-i înconjoară, manifestă sentimentul de părinte, dar arată și o tendință de mascare.

Tipul prietenos, cooperant domină la 68,75% (22) ($M=9.9$), ceea ce indică faptul că persoanele respective tind către o colaborare strânsă, către relații prietenoase cu cei din jur, sunt binevoitoare. 56,25% (18) ($M=9.2$) dintre profesori sunt timizi, modești, se supun liderului.

Pentru 53,12% (17) ($M=8.9$) este caracteristic tipul autoritar (nu suportă critica, supraapreciază capacitățile personale, aplică stilul didactic de opinii).

31,25% dintre cadrele didactice sunt de tip egoist, tind să devină lideri, manifestând sentimente de a-i domina pe cei ce-i înconjoară.

6,25% dintre profesori aparțin tipului sceptic.

Calitatea managementului depinde de strategiile de rezolvare a conflictului reprezentate în Figura 6:

Cel mai frecvent întâlnită strategie de rezolvare a conflictului îl reprezintă compromisul – 40,6% (13). Persoanele date sunt interesate de scopurile personale în aceeași măsură, dar și de relațiile cu ceilalți. Pentru a ajunge la o înțelegere sunt capabili să renunțe parțial la scopurile și relațiile lor. Populară este strategia de colaborare – 37,5%, care presupune găsirea acelei alternative ce corespunde în egală măsură intereselor ambelor părți. Aceste persoane găsesc în conflicte probleme ce trebuie soluționate și caută soluții care să satisfacă atât interesele personale, cât și relațiile interpersonale. 18,8% (6) din profesori folosesc ca modalitate de rezolvare a conflictelor – evitarea. Caracteristic pentru aceste persoane este atât lipsa tendinței spre cooperare, precum și lipsa tendinței de a atinge propriile scopuri. 15,6% (5) utilizează adaptarea renunțând la interesele proprii în favoarea celorlalți. 3,1% dintre profesori recurg la confruntare într-o situație de conflict, tind să-și satisfacă sau să-și realizeze interesele proprii în dauna celorlalți, încearcă să-și domine adversarii până îi face să accepte soluția lor într-o situație de conflict.

Strategiile de rezolvare a conflictului

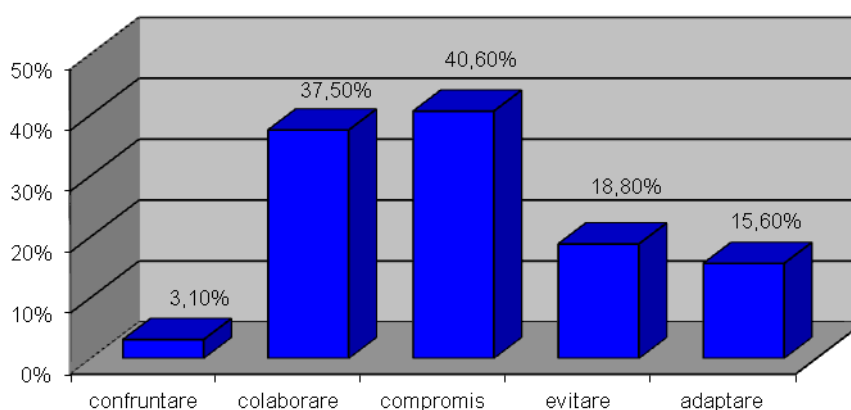

Fig. 6. Strategiile de rezolvare a conflictului

Pentru eficientizarea managementului recuperării este necesar de a cunoaște profilul personalității cadrelor didactice, care este ilustrată în Figura 7.

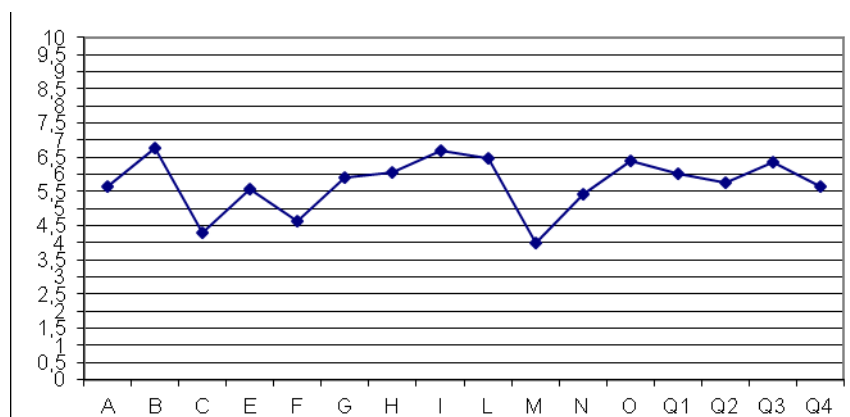

Fig. 7. Analiza profilului personalității cadrelor didactice

Analiza profilului personalității cadrelor didactice s-a efectuat ținând cont de anumite blocuri esențiale de informație: capacitățile intelectuale (B, M, Q₁), particularitățile afectiv-volitiv (C, G, I, O, Q₃, Q₄), abilitățile de comunicare (A, H, F, E, Q₂, N, L). Rezultatele arată, că profesorii sunt dotați cu o inteligență relativ înaltă (B=6.8); dispun de o gândire abstractă, erudiție, posedă aptitudinea de utilizare a materialului verbal și simbolic, sunt practici, mai puțin creativi (M=4.0); conservatori cu tendință spre radicalism (Q₁=6.0), sfera emoțional-volitivă este caracterizată de o stabilitate emoțională scăzută (C=4.3); cu un nivel mediu de anxietate (O=6.4); autocontrol dezvoltat în raporturi sociale (Q₃=6.4); nivel mediu de tensionare (Q₄=5.6).

Rezultatele acumulate au stat la baza selecției și formării cadrelor didactice pentru activitatea cu copiii cu DMS, ca indicator al eficienței managementului recuperării.

Cercetarea potențialului incipient de dezvoltare a copiilor cu DMS demonstrează, pe de o parte, posibilitățile copiilor de a-și dezvolta funcțiile psiho-fizice, iar pe de altă parte, stabilește impactul managementului acțiunilor de recuperare întreprinse în instituția data.

Datele prezentate (tab. 1) indică media test la început de an pe domeniile evaluate: sfera senzorial-perceptivă, atenția, memoria, gândirea, vorbirea, comunicarea, imaginea despre sine /manifestările creative, sfera emoțională, psihomotricitatea, adaptarea socială, deprinderile de învățare și aptitudinile și deprinderile de muncă.

În cadrul experimentului de constatare au fost evaluați 80 elevi cu deficiențe mintale severe la începutul anului de învățământ 2007-2008.

Tabelul 1. Potențialul de dezvoltare a copiilor cu DMS la începutul anului de studii 2007-2008

Domeniile evaluate	Test 09.2007
Atenția	-0.9659
Memoria	-0.5114
Gândirea	-0.9432
Vorbirea	-0.5977
Comunicativitatea	-0.5227
Sfera senzorial-perceptivă	-0.3610
Închipuirea despre sine. Manifestările creative.	-0.4602
Sfera emoțională	-0.6056
Dezvoltarea psihomotrică	-0.0483
Adaptarea socială	-0.0739
Deprinderile de învățare	-1.1339

Deosebit de slab dezvoltate la copiii cu DMS sunt însușirile – deprinderi de învățare, indicând o valoare de -1.1339. După cum și era de așteptat, reieșind din legitățile de dezvoltare a acestei categorii de copii, slab dezvoltată este gândirea, având o valoare de -0.9432. Pentru ei este caracteristică totalitatea nedezvoltării tuturor funcțiilor psihice. Atenția la fel a înregistrat un indice slab -0.9659, sfera emoțională are valoarea -0.6056; vorbirea -0.5977; comunicativitatea

-0.5227; memoria -0.5114; manifestările creative au indicat -0.4602; aptitudinile și deprinderile de muncă -0.3977; sfera senzorial-perceptivă -0.3610; adaptarea socială -0.0739; dezvoltarea psihomotrică -0.0483.

Astfel, rezultatele acumulate în experimentul de constatare au demonstrat un nivel jos de dezvoltare a întregului complex de funcții psiho-fizice la copiii cu DMS. Aceste date demonstrează potențialul de dezvoltare până la implementarea modelului de management al recuperării. În baza acestor rezultate au fost prevăzute un șir de etape și acțiuni specifice pentru recuperarea copiilor cu DMS.

Mai întâi, pentru realizarea managementului recuperării a fost înființat Complexul educațional – CPPC „Orfeu”, care realizează recuperarea copiilor cu DMS, pregătindu-i pentru incluziunea școlară și socială, integrarea lor în viața societății. O altă etapă a fost dedicată conceptului managementului recuperării, incluzând scopul, principiile, conținutul, metodele și instrumentele de terapie și recuperare, mecanismele recuperării fundamentate în baza Pedagogiei Curative, acțiunile de trezire a potențialului de dezvoltare păstrat la acești copii. A fost necesar să stabilim potențialul incipient de dezvoltare a copiilor cu DMS și, conform acestuia, acțiunile manageriale efective pentru recuperarea acestora. Experimentul formativ a inclus o nouă metodologie de selectare a resurselor umane pentru activitatea de recuperare și au fost prognozate acțiunile de îmbunătățire a performanțelor de recuperare a cadrelor pentru promovarea incluziunii școlare, o altă activitate a prevăzut elaborarea complexului de diagnosticare a influențelor manageriale de recuperare. Modelul propus pentru implementare demonstrează activitățile de asigurări legislativ-normative, instituționale, funcționale, curriculare, de parteneriat, de formare a resurselor umane, de supraveghere a potențialului de dezvoltare și posibilitățile de recuperare a copiilor cu DMS, necesare pentru includerea și integrarea acestora în societate.

În CAPITOLUL III, „**Impactul managementului recuperării asupra dezvoltării copiilor cu deficiențe mintale**” sunt prezentate rezultatele experimentului formativ, care include **conținuturile activităților manageriale de recuperare realizate în grădinița și școala complexului educațional**, principiile, formele de realizare, indicatorii de succes ai implementării modelului managerial.

Conținuturile managementului recuperării.

Conținuturile și procesul educațional de recuperare s-au realizat prin aplicarea principiilor pedagogiei curative impulsionate de Rudolf Steiner [26], orientând demersul recuperativ spre evoluția copilului în dezvoltarea gândirii, simțurilor și voinței. Este esențial ca acțiunile de recuperare să înceapă cât mai timpuriu. Ca urmare, managementul educației preșcolare și școlare recuperatorii se deosebește de alte instituții prin realizarea unor elemente specifice: program zilnic specific în grupele de copii; combinarea diferitor obiective și activități; predarea în epoci (predare modulară, în etape de 2-4 săptămâni); promovarea viziunii antropologice în dezvoltarea psiho-fizică a copilului; abordarea diferențiată a posibilităților de inițiativă ale copilului; implementarea conceptului ecologic pentru calitatea și proprietatea materialelor didactice folosite în educație.

Un accent deosebit în managementul recuperării s-a pus pe formarea și dezvoltarea parteneriatului educațional format între copil, educator, părinte și societate. Astfel, copiii sunt îndrumați să folosească creator și sintetizator noțiunile dobândite, încât să poată beneficia de egalitatea șanselor pentru accesarea la următoarea treaptă de învățământ.

Conținutul activităților de recuperare a fost pe larg îmbogățit cu conceptele Pedagogiei Curative, care sunt un alt mod de a educa, apărut ca răspuns oferit copiilor cu deficiențe, ale căror probleme de sănătate fizică și psihică nu pot fi rezolvate prin forme de educație obișnuită. Fundamentul demersului educațional îl constituie structura ființei umane, alcătuită din trup, suflet și spirit, acționând benefic asupra gândirii, simțirii și voinței copiilor, considerând că aceștia au nevoie, în primul rând, de îngrijiri sufletești. Se pornește de la premisa că omul este o ființă spirituală, aflată într-un proces de pătrundere treptată în realitatea societății umane. Condiția de bază în pedagogia recuperatorie folosită de noi este cunoașterea și aplicarea principiilor și fazelor (etapelor) de dezvoltare a copiilor.

La prima etapă se realizează managementul recuperării prin acțiuni dominante pentru dezvoltarea fizică (aproximativ până la 7 ani), prin activizarea voinței, manifestată în joc și imitație. La a doua etapă are loc în mod deosebit dezvoltarea sufletească – activarea simțirii (aproximativ de la 7 la 14 ani). La a treia etapă promovăm dezvoltarea spirituală prin activarea gândirii independente (aproximativ până la 18-21 de ani). În formarea și recuperarea copiilor cu DMS, accentul s-a pus în mod diferențiat pe aceste trei moduri de manifestare ale ființei umane. Pentru aceasta este nevoie de un spațiu protejat, în care să se efectueze experiențe definitorii pentru întreaga evoluție ulterioară a copilului. Activitățile au imensa deschidere spre ceea ce îi înconjoară pe copii, întâlnind lumea cu o încredere nelimitată.

După cum am menționat, *conținutul activităților recuperatorii este elaborat în baza pedagogiei curative*, respectându-se următoarele principii: copilul este o unitate de gândire–simțire–voință; copilul este o ființă larg receptivă din punct de vedere senzorial; impresiile marchează ființa copilului până la nivelul formării organelor interne și al proceselor sufletești; imitația și modelul caracterizează demersul educațional necesar acestei vârste; procesele de creștere și cele de învățare au loc sub acțiunea aceluiași forțe; dezvoltarea cere timp, iar în educația recuperatorie o treaptă se clădește pe cea anterioară; ritmul și repetiția structurează activitățile în instituția promovată; procesul educativ cognitiv și recuperatoriu, în grupa de grădiniță se realizează cu copii de vârste diferite. În acest context conținutul managementului recuperării în grădiniță este orientat spre:

1. Dezvoltarea sănătoasă și armonioasă a gândirii, simțirii, voinței copilului văzut ca individualitate în formare, prin crearea posibilității de afirmare a forțelor interne.
2. Asigurarea premiselor dezvoltării pentru întreaga viață a copilului.
3. Crearea unui înveliș protector prin ambianța în care se desfășoară activitățile, prin oferirea unui mod de viață sănătos și prin modelul demn de urmat al educatoarei.
4. Realizarea unei siguranțe interioare prin imprimarea obiceiurilor, valorilor tradiționale, ritmurilor și prin repetare.
5. Crearea unei comunități educaționale complexe prin organizarea grupei cu copii de vârste diferite.
6. Realizarea unui mediu de activități stimulatoare ce pornește de la nivelul realității imediate.
7. Oferirea de modele comportamentale și de gândire, pe care copiii să le poată imita pe baza motivației interioare, în funcție de stadiul de dezvoltare la care se află.
8. Încurajarea cunoașterii, prin crearea de situații pedagogice inedite.
9. Trezirea sentimentelor de iubire și respect pentru om și mediu.

Elaborând conținuturile și metodologia de aplicare a activităților manageriale de recuperare, s-a prevăzut:

1. Abordarea sistemică a procesului de recuperare în vederea asigurării continuității în cadrul aceluiași ciclu curricular recuperatoriu, a interdependenței dintre disciplinele școlare și categoriile de activități din învățământul preșcolar și a deschiderii spre folosirea modulelor opționale de instruire.

2. Implicarea în educație a copiilor de diferite vârste urmărind socializarea (3-5 ani) acestora și pregătirea pentru școală (5-7 ani).
3. Realizarea programului de activitate pornește de la activitățile propuse pentru desfășurare cu copiii în decursul unei săptămâni, la care se adaugă alte activități extracurriculare, toate fiind orientate spre recuperarea copilului.
4. Timpul zilnic acordat activităților cu copiii variază în funcție de tipul de program al grădiniței.
5. În mediu, o activitate cu copiii durează 15-45 de minute, în funcție de nivelul de dezvoltare a grupei, de particularitățile psihofizice individuale ale copiilor din grupă, de conținuturile și obiectivele propuse în cadrul activității. Educatoarea decide care va fi timpul efectiv necesar pentru desfășurarea activităților. Se vor desfășura activități de 15-20 minute cu copiii de 3-5 ani și activități de 30-35 minute cu copiii de 5-6/7 ani. În anumite situații educatoarea poate recurge la activități de 40-45 de minute, mai ales în cazul copiilor implicați în pregătirea pentru școală (5-6/7 ani).
6. Formele principale de realizare a procesului educației și recuperare în grădiniță sunt: jocul liber, jocul ritmic, jocul de degete, jocul cu roluri, jocul în aer liber, basmul. Numărul acestora este inclus în „Planul de învățământ al activităților din grădinița de Pedagogie Curativă”.
7. Pentru copiii de 3-5 ani, în timpul jocurilor și al activităților desfășurate, se va pune un accent deosebit pe formarea deprinderilor de socializare, iar pentru copiii de 5-6/7 ani – pe pregătirea pentru școală.
8. Jocul, ca activitate de bază, se organizează pentru a influența întreaga conduită și a prefigura personalitatea în plină formare. Jocurile și activitățile alese îi vor ajuta pe copii să se socializeze în mod progresiv, să se inițieze în cunoașterea lumii fizice, a mediului social și cultural căruia îi aparțin, în activități matematice, să-și dezvolte limbajul, să dobândească citit-scrisul.
9. Jocul liber și activitățile alese de copii se desfășoară în grupuri mici și chiar individual. Organizarea spațiului sălii de grupă în centre de interes de tipul „magazinul”, „camera păpușilor”, „ferma de animale”, „personaje din povești”, „construcții” etc. conduc la o desfășurare reușită a activităților alese de copii.
10. Pentru recuperare în grădinița CPPC „Orfeu” s-a practicat *jocul liber*, care este ales de fiecare copil în funcție de fantezia proprie; *jocul ritmic*, care înglobează educarea limbajului, cunoașterea mediului, activități matematice, educație fizică, muzică, educație civică; *jocul de degete*, care înglobează la fel educarea limbajului, cunoașterea mediului, activități matematice, muzica; *jocul cu roluri*, care pune copilul în situația de a se transpune într-un rol ales din propria inițiativă sau sugerat de educatoare, individual sau în grup; jocul cu roluri însumează educarea limbajului, cunoașterea mediului, educația civică; *basmul sau teatrul de masă și marionete* sunt prezente ca activități în fiecare zi din săptămână, educatoarea fiind cea care stabilește tema basmului. Acesta însumează educarea limbajului, cunoașterea mediului, activități matematice, muzică, educație civică.
11. S-a ținut cont de educația interdisciplinară realizată în grădiniță, în învățământul preșcolar clasic (educarea limbajului, activitățile matematice, cunoașterea mediului, educația pentru societate, activitățile artistico-plastice, activitățile practice și elementele de activitate casnică, educația fizică) și încorporează diferențiat în cadrul activităților specifice nivelului preșcolar de Pedagogie Curativă (prin joc liber, joc ritmic, joc de degete, basm, teatrul de masă, teatrul de marionete, joc cu roluri, joc cu păpuși, sărbătorile anului, activități gospodărești, grădinărit, joc în aer liber etc.). Alte activități comune desfășurate fie cu întreaga grupă, fie cu grupuri mici de copii, aduc în atenția copiilor teme de interes comun, necesare evoluției acestora (muzică, desen, pictură, modelaj, lucrul de mână etc.).

12. În grupele cu orar prelungit, în perioada de după-amiază, copiii desfășoară în cadrul jocului liber activități recreative și de relaxare, de dezvoltare și exersare a aptitudinilor individuale, de recuperare (de învățare individuală) pentru activizarea voinței.
13. Activitățile extracurriculare recuperatorii în învățământul preșcolar sunt alese de către educatoare, de comun acord cu părinții ținând cont și de PEI, în cazul unor copii.

Managementul recuperării prevede includerea unui șir de acțiuni care dezvoltă sfera afectivă a copiilor. Printre ele a fost și prezentarea în premieră a Imnului instituției, în care elevii au interpretat vocal, instrumental la fluier, percuție s.a., fiind filmat și un clip video, textul, muzica și aranjamentul aparținându-ne, fiind o adevărată trăire a emoțiilor și sentimentelor. Copiii devin încrezuți în sine și mândri pentru creația proprie, ceea ce argumentează realizarea unuia dintre principalele obiective ale educației pentru recuperare.

Deosebit de pozitivă în ansamblul de acțiuni manageriale recuperatorii se prezintă muzica. Ea declanșează procesele afective, de la emoția muzicală, cu o gamă largă de manifestare a emoțiilor – bucurie, trăire interioară, sentimentul armoniei de exaltare colectivă etc. Muzica dispune de cel mai fin și mai penetrant limbaj artistic – sunetul, care provoacă senzații plăcute sau neplăcute. Muzica poate evoca amintiri plăcute sau neplăcute, în funcție de acord, „culoarea” tonului, intensitate sau durată. Când un copil cu deficiențe mintale ascultă muzică, se poate observa o ușoară schimbare a posturii, a mâinilor sau picioarelor, o privire concentrată, un oftat sau un zâmbet. De la o vârstă timpurie, copilul experimentează activitatea muzicală prin a se legăna, sări, fredona, lovi lingura de masă și descoperi și manipula sunetul și ritmul. Astfel, este deosebit de valoros pentru această categorie de copii stimularea muzicală prin programe educative.

Managementul activității recuperatorii promovează terapia prin muzică, care influențează benefic asupra dezvoltării copiilor în diverse domenii (limbaj și comunicare, expresie emoțională, socializare, psihomotricitate, atenție) etc.

Managementul recuperării include acțiuni pentru dezvoltarea psihomotricității. *Pentru dezvoltarea motricității generale* copiii se dezvoltă prin executarea mișcării cu elemente de dans, utilizarea instrumentelor în diferite poziții, bătăi în tobă cu rotire în jurul tobei, scuturarea tamburinei sau maracasului asociată cu sărituri, parcurgerea unor trasee spre anumite instrumente, plimbare în jurul cercului de copii în timp ce cântă la un instrument, cântecele de mișcare, în care se bate din palme, se ridică mâinile, se bate din picioare, se fac rotiri ale corpului stânga-dreapta. *Pentru dezvoltarea motricității fine* copiii utilizează instrumentele muzicale, mai întâi prin imitație, apoi din proprie inițiativă, în cadrul activităților; sunt stimulați subiecții de a cânta cât mai corect la mai multe instrumente, se fac diverse moduri de prehensiune a instrumentelor (acestea având diferite dimensiuni și forme, acțiuni diverse de manipulare: extragerea din cutie a unui instrument (sau a 2-3 instrumente), studierea instrumentului prin răsucirea și rotirea acestuia, scuturarea în mână a instrumentelor ce fac zgomot, transferarea unui instrument vecinului, susținerea suportului vizual și concentrării privirii cât mai mult pe instrumentele utilizate. *Pentru dezvoltarea schemei corporale și lateralității* copii practică cântece de identificare și indicare a părților propriului corp și ale colegilor, de imitare a unor mișcări ale părților corpului, a unor gesturi, exerciții de utilizare a instrumentelor ce pot fi mânuite în dreptul capului, a pieptului, a genunchilor, în stânga sau în dreapta corpului, cântecele de identificare a colegilor „Cine este acesta?”, sarcini în care i se cere copilului să utilizeze o singură mână, apoi și cealaltă, încercându-se stabilirea unei mâini dominante. Pentru dezvoltarea la copii a percepției vizuale și auditive, în programul de recuperare s-au inclus activități ce implică identificarea și gruparea unor instrumente de aceeași formă, mărime și culoare cu un instrument-model; terapeutul utilizează mereu noțiuni de formă, mărime și culoare; percepția auditivă este stimulată în permanență, prin obișnuirea copiilor cu sunete cât mai diversificate, prin stimularea utilizării instrumentelor muzicale, precum și prin audiții muzicale în scopul de a sensibiliza auzul copiilor

astfel încât ei să ajungă să diferențieze sunete și să le selecteze după preferințe.

Destul de influentă în procesul managementului recuperării este arta desenului formelor. Limbajul formelor pe care-l vorbește realitatea nu-l înțelegem numai prin faptul că privim granițele ce iau naștere între culori. Chiar din primul an de școală desenul formelor precede scrisul. Învățătorul vorbește cu copiii despre mâinile lor și despre cum poate omul să lucreze cu mâinile sale; apoi îi cheamă la tablă, rând pe rând, punându-i să picteze o linie, un arc, un cerc.

În scopul dezvoltării colaborării dintre specialiștii școlii și părinți se organizează lucrul cu familia. Pentru o mai bună interacțiune se încheie un contract de colaborare între instituție și părintele sau tutorele copilului. Acest contract presupune: contacte permanente cu specialiștii din CPPC (consiliere individuală, comunicarea prin telefon și transmiterea informației prin agendele copiilor, întâlniri la ședințele de părinți), formarea unei atmosfere prielnice de dezvoltare în condițiile de casă, îndeplinirea de către familie a sarcinilor formulate de specialiștii CPPC etc.

Specialiștii din CPPC în comun cu părinții desfășoară și realizează activități manageriale de dezvoltare a comunicării cu comunitatea. Principalele sarcini de lucru cu comunitatea sunt: informarea comunității despre persoanele cu deficiență mintală, inclusiv severă, educarea la copii din școlile de masă și cele speciale (de corecție) a toleranței față de persoanele cu deficiențe multiple, organizarea activităților comune cu caracter socio-cultural.

Informarea comunității se desfășoară cu ajutorul antrenării surselor mass-media, elaborării unui internet-site a CPPC, realizării seminarelor cu studenții și pedagogii din alte școli, întâlnirilor cu liderii politici, ieșirilor permanente cu copii din CPPC în locurile publice la excursii și plimbări, organizarea de manifestații și „proiecte tematice”, în care sunt implicați copiii cu DMS.

Rezultatele implementării modelului de management al recuperării s-au încununat cu succes, ele fiind semnificativ pozitive pentru mai multe aspecte.

Vizibile sunt schimbările realizate sub influența activităților recuperatorii asupra procesului de dezvoltare psiho-fizică și funcțională a copiilor cu DMS. Evaluările realizate pe parcursul a mai multor ani au demonstrat că copiii cu DMS dispun de un potențial de dezvoltare care poate fi dezvoltat datorită influenței complexului de acțiuni recuperative, fiind fundamentate și organizate științific.

Influența pozitivă a terapiilor educațional recuperatorii este stabilită în toate compartimentele supuse cercetării pe parcursul anilor de studii 2007-2013.

În urma prelucrării statistice a datelor, urmărim un șir de rezultate, care indică media test, la începutul anilor de studii și retest la sfârșitul lor. Mediile comparative pe anii 2007 – 2013, prezentate grafic în continuare și analizate mai detaliat, în funcție de fiecare an de studiu, au inclus domeniile evaluate: atenția, memoria, gândirea, vorbirea, comunicativitatea, sfera senzorial-perceptivă, închipuirea despre sine, manifestările creative, sfera emoțională, dezvoltarea psihomotrică, adaptarea socială, deprinderile de învățare, deprinderile de muncă.

Ca exemplu, în Tabelul 2 și Figura 8 este indicată media test și retest la domeniul evaluat – atenția, în funcție de anii evaluați pentru a face comparația a două medii.

Tabelul 2. Rezultatele medii test și retest pentru domeniul evaluat – atenția

Domeniul evaluat	Atenția						
	Ani de studii	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
test		-0.9659	-0.4933	-0.3974	-0.2466	-0.0714	0.2357
retest		0.1364	0.4600	0.4872	0.4795	0.5714	1.7429

t	-22.683	-7.361	-19.421	-8.426	-9.106	-21.725
Sig.	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

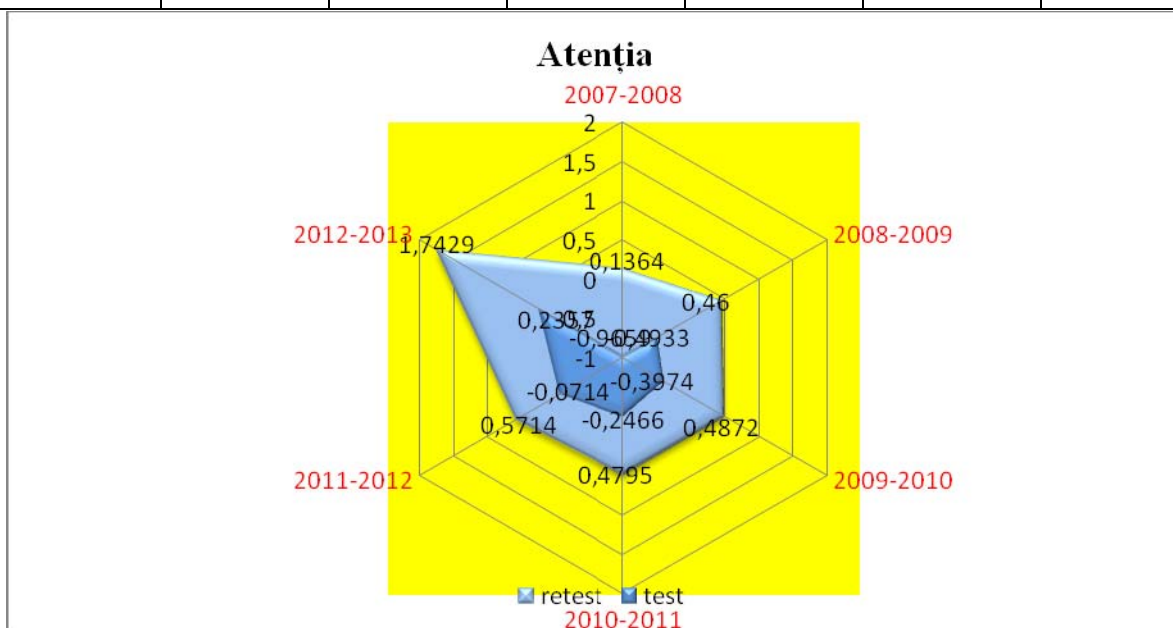

Fig. 8. Distribuția rezultatelor medii test și retest pentru domeniul evaluat – atenția

Rezultatele prezentate în tabel și grafic, media test și retest, ne demonstrează o creștere semnificativă a atenției în anii evaluați. Prezentarea rezultatelor în grafic ne indică faptul că la începutul anului de studii 2007 media test este -0.9659, ceea ce denotă un nivel jos de dezvoltare, iar la sfârșit de an 2008 media retest a crescut cu 0.1364 unități, ceea ce denotă o dezvoltare la un nivel mai înalt al atenției ($t=-22.683$, $p=0.000$). În continuare, observăm, conform datelor obținute, că atenția se menține la un nivel mediu de dezvoltare la începutul anului 2008, unde înregistrează media test -0.4933 și se constată o dezvoltare a atenției la sfârșit de an 2009 cu media retest 0.4600 ($t=-7.361$, $p=0.000$). Și în 2009-2010 se atestă o creștere semnificativă la sfârșit de an școlar. Analiza datelor la începutul anului 2009 ne arată că media test este -0.3974, ceea ce denotă un nivel jos al atenției, iar în 2010 – media retest este 0.4872 ($t=-19.421$, $p=0.000$), demonstrând o înaltă dezvoltare. În 2011 media test este -0.0714, ceea ce arată o dezvoltare nesemnificativă a domeniului evaluat, arătând la un nivel mai înalt la sfârșitul anului. În 2012-2013 observăm că media test la începutul anului de studiu înregistrează o valoare pozitivă în comparație cu ceilalți ani și media test este 0.2357, iar la sfârșit de an se înregistrează o creștere a mediei retest 1.7429 ($t=-21.725$, $p=0.000$), ceea ce prezintă un nivel comparativ înalt de dezvoltare a atenției. Din datele obținute rezultă că:

- La începutul anului de studiu se constată o valoare negativă a mediei test, iar la sfârșit de an se evidențiază media retest cu valoare pozitivă pe parcursul anilor de evaluare;
- Se constată pe parcursul anilor o dezvoltare a atenției de la nivel jos până la un nivel înalt.

Dinamica progredientă a rezultatelor medii obținute în perioada anilor 2007-2013 pentru toate domeniile evaluate este prezentată în Tabelul 3 și Figura 9.

Tabelul 3. Rezultatele medii test și retest 2007-2013 pentru cele 12 domenii evaluate

Domeniul evaluat	Date SPSS copii cu DMS, 2007-2013			
	test	retest	t	Sig.
Atenția	-0.9659	1.7429	-27.409	0.000
Memoria	-0.5114	1.6571	-27.261	0.000
Gândirea	-0.9432	0.9429	-22.086	0.000

Vorbirea	-0.5977	1.2036	-29.522	0.000
Comunicarea	-0.5227	1.8571	-29.976	0.000
Sfera senzorial-perceptivă	-0.3610	1.2617	-27.094	0.000
Imaginea de sine. Manifestările creative	-0.4602	0.9000	-19.445	0.000
Sfera emoțională	-0.6056	0.8947	-28.712	0.000
Psihomotricitatea	-0.0483	1.9429	-30.066	0.000
Adaptarea socială	-0.0739	2.3500	-30.962	0.000
Deprinderile de învățare	-1.1339	0.3810	-20.851	0.000
Deprinderile de muncă	-0.3977	2.0286	-33.314	0.000

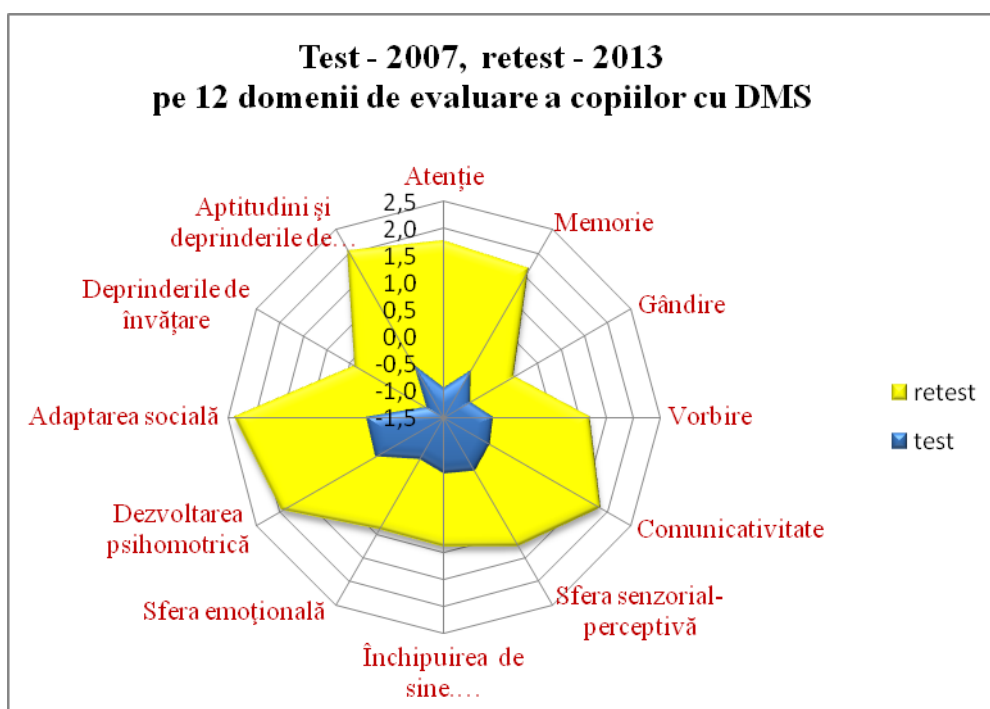

Fig. 9. Distribuția rezultatelor medii test și retest la cele 12 domenii evaluate în baza modelului de cercetare în dinamică

Analiza datelor test-retest obținute în Tab. 3 și figura 9, arată că schimbările sunt semnificative pentru toate domeniile evaluate, demonstrând un progres în dezvoltarea adaptării sociale, aptitudinilor și deprinderilor de muncă, psihomotricității, comunicativității, atenției, memoriei, sferei senzorial-perceptive, vorbirii, gândirii, închipuirii de sine, manifestărilor creative, sferei emoționale, deprinderilor de învățare.

Conform datelor obținute, adaptarea socială atestă cel mai mare progres, cu media retest – 2.3500, ceea ce denotă un nivel înalt de dezvoltare. Domeniul adaptarea socială este urmată cu media retest 2.0286 de aptitudinile și deprinderile de muncă, care arată la fel un nivel înalt de dezvoltare a acestei funcții. Psihomotricitatea cu media retest – 1,9429, comunicativitatea cu media retest 1.8571 demonstrează un nivel înalt de dezvoltare în condiții de recuperare bine determinate. Ultimul loc aparține deprinderilor de învățare cu media retest – 0.3810, ceea ce semnifică un nivel mediu de dezvoltare a acestui domeniu.

Managementul activităților de recuperare, conceptualizarea recuperării conform trebuințelor fiecărui copil, modelarea și asigurarea acțiunilor complexe de influență în aceste situații aduc la

ameliorarea proceselor de dezvoltare și formare a deprinderilor de socializare și integrare în viață a copiilor cu DMS.

Un indice al influențelor pozitive a managementului recuperării asupra copiilor cu DMS sunt performanțele acestora în viața socială la diferite foruri naționale și internaționale, expoziții școlare permanente, lucrări colective ale absolvenților (de exemplu, sculptura în lemn a logoului CPPC „Orfeu”). Prezentăm unele din aceste rezultate [33; 34]:

1. Medalia de bronz la Jocurile speciale Olimpice „Special Olympics”, 2007 din Șanghai, China (echipa de minifotbal);
2. Medalia de argint a echipei de ping-pong la Jocurile speciale Olimpice „Special Olympics”, 2005 din Constanța;
3. Obținerea Diplomei cu Premiu Special a elevului CPPC „Orfeu” V. D., pentru tabloul în pictura la „International for Context for Children Rainbow”, ediția a V-a, iunie, 2010;
4. Obținerea Diplomei cu Premiul I a Festivalului Internațional din România, ediția VII, 2011, „The Internațional Festival „I am a child just like you” CPPC „Orfeu” din partea Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului al României;
5. Obținerea Diplomei de Laureat de gradul I a Festivalului Internațional de arte, ediția IX, colectivul „Armoniile Orfeului” din CPPC „Orfeu”, 15.05.2013;
6. Obținerea Diplomei Ministerului Tineretului și Sportului pentru locul I al echipei de șah a Complexului-Pilot de Pedagogie Curativă „Orfeu”, Cătălin B. din cadrul Jocurilor Olimpiadei Speciale consacrate Decadei Incluziunii Sociale a persoanelor cu handicap, 07.12.2014;
7. Obținerea Diplomei de gradul II al elevului B. C. de la CPPC „Orfeu” la Festivalul Internațional de creație a copiilor invalizi în cadrul „Slaveanshii bazar”, Vitebsk – 2015, în nominația – interpretare instrumentală;
8. Al VI-lea Festival Internațional „BELAIA TROSTI” din Moscova, 15.10.2015, împreună cu Artistul Poporului din Republica Moldova Constantin Moscovici, au evoluat elevii din orchestra Complexului-Pilot de Pedagogie Curativă „Orfeu”;
9. Diplome de laureat ale Festivalurilor Muzicii de Fanfară între instituțiile preuniversitare ale Direcției generale educație, tineret și sport din anul 2001 până în 2015;
10. Distincții Internaționale, 2016: locul I și Diploma de excelență pentru orchestra școlară la Festivalului Internațional „Copil, ca tine, sunt și eu, ediția a XII-a, 27.05.2016, Simeria (România); COREEA, 2016, PYEONGCHANG SPECIAL MUSIC & ART FESTIVAL, elevul din orchestra școlară, B. C. s-a învrednicit de Medalia de Excelență și Diplomă la Festivalul Mondial.

Se poate prelungi șirul rezultatelor obținute de copiii din CPPC „Orfeu” la diferite acțiuni și activități sociale. Aceste rezultate demonstrează impactul pozitiv al managementului recuperării asupra proceselor de includere, socializare și integrare a copiilor cu DMS. Numai pe parcursul anilor 2015-2016, în urma recuperării conform modelului și educației incluzive promovate au fost propuși pentru continuarea studiilor în școli generale 11 elevi din complexul educațional, CPPC „Orfeu”.

Elaborarea fundamentelor manageriale ale recuperării, deschiderea unei instituții experimentale de alternativă, asigură un nou model de incluziune educațională și socială în Republica Moldova pentru copiii cu deficiențe mintale, inclusiv severe. Organizarea managementului procesului de recuperare și integrare socială sunt determinate de un șir de factori, condiții, etape operaționale, conținuturi educaționale (curriculare) tehnologii educaționale și de corecție, care influențează dezvoltarea copiilor cu DMS. Selectarea și formarea cadrelor pentru realizarea acestor procese este condiția prioritară.

Rezultatele implementării formării organizate a resurselor umane sunt demonstrate prin schimbarea pozitivă a multor criterii de evaluare. În acest context, observăm o creștere a competențelor în aria cunoașterii acțiunilor de recuperare și, în deosebi, a copiilor cu DMS. Profesorii au devenit mult mai răbdători, sunt mult mai încrezuți în ceea ce fac, sunt încrezuți că vor fi acceptați de copii și colegi,

urmăresc acțiunile dar și stările sufletești ale copiilor, sunt mult mai sensibili, sinceri cu cei din jur, nu permit conflictele și găsesc soluții de compromis, sunt motivați spre succes, au devenit mai toleranți, s-a diminuat agresivitatea, s-au micșorat atitudinile rigide, au crescut atitudinile comunicative și organizatorice, a devenit populară colaborarea și relația prietenoasă cu colegii. Majoritatea resurselor umane au un comportament flexibil, vin în susținerea copiilor pe parcursul tuturor acțiunilor recuperatorii, sunt mândri de rezultatele realizate în complexul educațional.

În rezultatul promovării managementului efectiv, formărilor profesionale, activităților organizate în colectiv, au obținut gradul didactic superior – 2 cadre didactice, gradul didactic I – 10 cadre didactice, gradul didactic II – 21 cadre didactice din IETCE CPPC „Orfeu”. Cadrele didactice sunt premiate la diferite concursuri. De exemplu, în anul 2016, profesoara de muzică (terapie muzicală) din CPPC „Orfeu” a fost desemnată laureat al concursului „Pedagogul anului – 2016, ediția a XII-a, categoria „Profesorul anului”, diploma de gradul III.

Despre rezultatele managementului recuperării copiilor cu DMS în instituția de tip – complex educațional s-a menționat în diverse documente Internaționale și Hotărâri ale Guvernului Republicii Moldova.

1. În raportul cu privire la situația actuală a dezvoltării învățământului pentru elevii cu risc și cei cu dizabilități din Republica Moldova, publicat de către Centrul de Cooperare Economică cu țările nonmembre și Centrul pentru Cercetări în domeniul Educației și Inovațiilor ale Organizației de Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), cu referință la Proiectele-pilot de incluziune și integrare, au fost menționate următoarele: „În Republica Moldova există deja *un exemplu de integrare*, particular în cadrul educației speciale, la *Complexul-Pilot de Pedagogie Curativă „ORFEU”*, care a fost creat în conformitate cu Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 511 din aprilie 2003. Acest Centru este destinat pentru copiii diagnosticați cu retard mintal moderat sau sever. Înainte de a fi plasați în acest Centru, copiii erau izolați, aflându-se în instituții speciale pentru invalizi sau la domiciliu. Procesul de instruire este realizat în conformitate cu programele experimentale de studii, aprobate de Ministerul Educației și în conformitate cu programele individuale elaborate în colaborare cu serviciul medico-psihipedagogic. Ambele au fost elaborate în conformitate cu capacitățile copiilor” [36].
2. În Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 523 din 11.07.2011 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației inclusive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, publicat la 15.07.2011 în Monitorul Oficial, nr. 114-116, art. nr. 589 și Programul de dezvoltare a educației inclusive în Republica Moldova pentru anii 2011 – 2020, paragraful 25, se menționează că „*Pe parcursul ultimilor ani, în Republica Moldova au fost promovate unele inițiative de soluționare a problemelor copiilor și tinerilor cu risc de excludere educațională și socială (...Complexul-Pilot de Pedagogie Curativă „Orfeu” etc.) în cadrul cărora, cu suportul donatorilor străini au fost create modele de educație incluzivă. Au fost elaborate programe adaptate la potențialul copilului cu diverse probleme de sănătate, dezvoltare, educație etc., au fost organizate cursuri de formare pentru cadrele didactice, au fost diseminate practicile pozitive în asistența psihipedagogică a copiilor cu dizabilități*” etc. [30].

Managementul recuperării realizat în baza modelului propus are un impact pozitiv și asupra altor aspecte ale vieții complexului educațional – CPPC ”Orfeu”.

Astfel, *rezultatele înregistrate* conduc la constatarea că analiza comparativă (2007–2013) demonstrează că modelul managementului recuperării propus contribuie la dezvoltarea în dinamică a copiilor cu DMS. Organizarea și dirijarea recuperării în instituții de tip – complex educațional, de la educația timpurie până la integrarea/incluziunea în societate pe baza Pedagogiei Curative, este una dintre alternativele eficiente oferite copiilor cu DMS și binevenită pentru incluziunea și integrarea lor în societate.

Problema științifică importantă soluționată în domeniu constă în fundamentarea științifică și implementarea modelului managementului recuperării, care asigură dezvoltarea și ameliorarea incluziunii sociale a copiilor cu DMS.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Cercetarea realizată reprezintă o abordare teoretico-științifică a managementului recuperării copiilor cu DM, fiind o modalitate adecvată de a răspunde la cerințele dezvoltării proceselor de incluziune și integrare școlară și socială, de a comunica societății posibilitățile și potențialul de dezvoltare ale acestora pentru implicare în viața individuală și socială. De nivelul antrenării comunității în acest proces, de potențialul biologic și social al fiecărei persoane în parte, de managementul acestui proces depinde viața individuală și socială a copiilor cu DM.
2. S-a demonstrat în mod analitic că managementul recuperării este o parte integrantă a managementului educațional, care determină politica în domeniul recuperării, obiectivele, responsabilitățile și care se implementează în cadrul sistemului recuperării prin valorificarea la maximum a capacităților și posibilităților individului cu deficiențe în dezvoltare. Este o antrenare permanentă și dirijată a funcțiilor psiho-fizice pentru compensarea deficiențelor acestora, o formare de abilități pentru integrarea activă și eficientă în viața profesională și socială, o pregătire psihopedagogică pentru ameliorarea proceselor de includere și adaptare a copiilor cu DM.
3. Au fost definite fundamentele teoretico-științifice ale managementului recuperării, care se axează pe realizările psiho-pedagogice, socio-educaționale, medicale cu referire la copiii cu DMS, pe metodologia Pedagogiei Curative de alternativă adresată copiilor cu deficiențe, teoriile și praxiologia managementului educațional, concepțiile și realizările recuperării copiilor cu DM [4, p. 18].
4. În baza sintetizării conținutului de idei din domeniile managementului educațional, a fost reliefat că managementul recuperării este privit ca o activitate complexă, care include activități de asigurare (legislativ-normative, instituționale, funcționale, curriculare, de parteneriat, de dezvoltare a resurselor umane, de supraveghere a potențialului de dezvoltare a copiilor cu DMS) pentru recuperarea calitativă și determină etapele recuperării, oferind șanse de incluziune școlară, incluziune socială, integrare școlară, integrare socială, adaptare profesională a copiilor cu DMS, anterior considerați inapți pentru instruire și integrare [5, p. 43].
5. Rezultatele experimentului pedagogic desfășurat au demonstrat importanța managementului recuperării, care este conceptualizat și modelat în structuri comprehensive pentru a răspunde cerințelor educației copiilor cu DMS. Sistemul de organizare și dirijare a recuperării este prezentat printr-un nou tip de instituție – complex educațional, care cuprinde educația timpurie (grădiniță), educația școlară (clasele primare), învățământ gimnazial (clasele gimnaziale), învățământ preprofesional (clase preprofesionale) pentru eficientizarea, incluziunea și integrarea în societate [7, p. 248].
6. Eficacitatea modelului managerial experimentat este demonstrată prin dinamica progredientă a dezvoltării copiilor cu DMS, exprimată prin îmbunătățirea activității gândirii, simțirii și voinței și este una dintre alternativele eficiente oferite copiilor cu DMS. Un număr mare de copii a demonstrat un nivel înalt de incluziune școlară și socială prin activități de concurs, olimpiade, activități sportive [3, p. 23].
7. A fost demonstrat că metodologia managementului recuperării este formată dintr-un sistem coerent de procese, proceduri și instrumente valide, care exprimă interdependența dintre componentele actului managerial. Cercetarea efectuată își demonstrează, astfel, valoarea teoretică reprezentată de concepția și modelul managementului recuperării, generând noi soluții

praxiologice pentru eficientizarea proceselor de incluziune și integrare școlară și socială a persoanelor cu deficiențe mintale [5].

RECOMANDĂRI

Managementul recuperării copiilor cu DMS la nivel central va permite elaborarea/armonizarea cadrului normativ privind educația incluzivă; integrarea obiectivelor educației incluzive în politicile sociale actuale; promovarea educației incluzive la nivel de raion, comunitate, școală, clasă etc.; dezvoltarea cadrului metodologic pentru evaluarea activității instituțiilor de învățământ general din perspectiva educației incluzive; constituirea rețelelor naționale de cooperare și suport pentru implementarea educației incluzive; inițierea și realizarea campaniilor de sensibilizare a opiniei publice referitor la educația incluzivă; promovarea bunelor practici etc.

Managementul recuperării la nivelul APL trebuie să coordoneze, să monitorizeze și să evalueze realizările activităților specifice procesului educațional incluziv, să acorde asistență psihopedagogică și metodologică în abordarea copiilor cu DMS.

La nivelul instituțiilor de învățământ, un management eficient al recuperării va include proiectarea și realizarea activităților ce țin de: constituirea grupului de coordonare și informare în domeniul educației incluzive; elaborarea planului de dezvoltare a instituției din perspectiva educației incluzive; reorganizarea structurilor funcționale ale școlii și adaptarea acestora la necesitățile copiilor; formarea mediului școlar (*administrația școlii, copii, cadre, părinți*), informarea și acordarea suportului cadrelor didactice din perspectiva educației incluzive (*principii, metode, tehnici, activități practice* etc.); aplicarea modalităților inovatoare de activitate didactică și reconsiderarea relațiilor cadru didactic–copil, adaptarea curriculară și didactico-metodică, adaptarea infrastructurii; sensibilizarea opiniei publice comunitare în vederea promovării educației incluzive etc.

Pe viitor, necesare sunt cercetări științifice în domeniul managementului recuperării pe dimensiunile structurilor organizaționale pentru realizarea managementului, pe aplicarea modelului promovat în cadrul altor deficiențe, pe ralierea altor terapii specifice de recuperare etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Ababii O. Atitudini și tratări ale recuperării prin artă în Complexul-Pilot de Pedagogie curativă „Orfeu”. În: Promovarea parteneriatului Internațional educațional în perspectiva integrării europene. Materialele Conferinței Internaționale. Chișinău: „Tipogr. Sirius”, 2010, p. 7-9.
2. Ababii O. Dimensiuni experimentale a nivelului de pregătire, formare a cadrelor didactice pentru implicare în activitățile de recuperare a copiilor cu deficiențe mintale. În: „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale educației”, nr. 5(95), 2016, p. 59-67.
3. Ababii O. Evaluarea psihopedagogică în dinamică la Complexul-Pilot de Pedagogie Curativă „Orfeu”. În: Forumul de idei pedagogice „Dialoguri Chișinăuiene”. Chișinău: Tipogr. „Sirius”, 2011, p. 22-24.
4. Ababii O. Fundamente manageriale ale educației de alternativă în Complexul-Pilot de Pedagogie Curativă „ORFEU”. În: Modernitate în Învățământul Municipal. Chișinău: Tipogr. „Sirius”, 2007, nr. 3-4, p. 18-21.
5. Ababii O. Model eficient de management al recuperării copiilor cu deficiențe mintale severe”. În: revista științifică de pedagogie și psihologie „Univers Pedagogic”, 2016, Nr. 1, p. 41-45.
6. Ababii O. Orfeu: Pilotzentrum für Heilpädagogic in Moldawien. În: revista „Seelenpflege in Heilpädagogik und Sozialtherapie”, Edition SZH CSPS, 2004, nr. 3, p. 52.
7. Ababii O. Proiectări netradiționale în baza Pedagogiei Curative de alternativă. În: Tradiționalism și modernism în educație – realitate și deziderate. Chișinău: Tipogr. „Reclama”, 2003, p. 247-251.
8. Ababii O., Danii A. Consilierea familiei în dezvoltarea comunicării la copii cu polihandicap autist. În: materialele Conferinței Internaționale: Non-verbal communication as a means of achieving social and human rights. Chișinău: F.-E. P. „Tipografia Centrală”, 2015, p. 118-123.
9. Ababii O., Danii A. Implementarea terapiilor complexe de educație recuperatorie a copiilor cu CES”. În: Școala modernă: provocări și oportunități. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Chișinău: IȘE (Tipogr. Cavaoli SRL), 2015, p. 437-439.
10. Ababii O. Tehnologii educaționale moderne de recuperare pentru copiii cu deficiențe mintale. În: Asistența Psihologică, Psihopedagogică și Socială ca factor al dezvoltării societății. Materialele Conferinței Științifice Internaționale jubiliare. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2010, p. 105-110.
11. Andronache N., Bucun N., Danii A. ș.a. Bazele curriculare și standardele învățământului special. Chișinău: Editura „Pontos”, 2002. 72 p.
12. Andrițchi V. Teoria și metodologia managementului resurselor umane în învățământ. Chișinău: Print-Caro SRL, 2012. 288 p.
13. Bucun N. Bazele managementului educațional. Chișinău, 2004. 214 p.
14. Cojocaru V.Gh. Management educațional: Ghid pentru directorii unităților de învățământ. Chișinău: Știința, 2000. 132 p.
15. Cucoș C. Pedagogie. Iași: Polirom, 2006. 463 p.
16. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Grupul Editorial Litera Internațional, 1998. 398 p.
17. Danii A., Racu A., Popovici D.V. Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă. Chișinău: Univers Pedagogic, 2007. 232 p.
18. Gonciaruc S., Gheorghiuța V (coord.) ș.a. Curriculum-uri școlare pentru învățământul special. Chișinău: Ed. Univers Pedagogic. 2006. 336 p.
19. Guțu Vl. ș.a. Management educațional. Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2013.
20. Platon C. ș.a. Managementul evaluării calității în învățământ. Program de formare continuă în

- domeniul managementului educațional. Modulul 6. Chișinău, 2004. 224 p.
21. Pogolșa L. Teoria și praxiologia managementului curriculumului. Chișinău: Lyceum, 2013. 359 p.
 22. Racu A., Danii A. ș.a. Intervenția recuperativ-terapeutică pentru copiii cu dizabilități multiple. Chișinău: Ed. Ruxanda. 2009. 376 p.
 23. Racu I. Psihologia dezvoltării și psihologia pedagogică: Manual pentru colegiile pedagogice. Chișinău, 2007. 160 p.
 24. Выготский Л.С. Детская психология. Собрание сочинений в шести томах, т. 4. Москва: Педагогика, 1984. 432 с.
 25. Senge P. Școli care învață. A cincea disciplină aplicată în educație. București: Editura Trei, 2016. 533 p.
 26. Steiner R. Heilpädagogischer Kurs, Edition Rudolf Steiner, Dornah/EC317, 1979. 183 p.
 27. <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului-1989.php> (vizitat 05.04.2017).
 28. <http://www.soros.md/files/publications/documents/Anexa%201%20Conventia%20ONU%0%20ghid%20pentru%20APL.pdf> (vizitat 05.04.2017).
 29. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336276&lang=1> (vizitat 05.04.2017).
 30. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339343&lang=1> (vizitat 05.04.2017).
 31. <http://lex.justice.md/md/355156/> (vizitat la 05.04.2017).
 32. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4566> (vizitat 05.04.2017).
 33. <https://www.youtube.com/watch?v=grrXP5y3nNQ> (vizitat 05.04.2017).
 34. <http://www.disability-apei-orfeu.md/DiplomeMentiuni/Medalii.jpg> (vizitat 05.04.2017).
 35. <http://disability-apei-orfeu.md/Go.asp?76:Cursuri-si-Conferinte> (vizitat 05.04.2017).
 36. <https://www.oecd.org/edu/school/38614255.pdf> (vizitat 05.04.2017).

ADNOTARE

Ababii Oleg. Managementul recuperării copiilor cu deficiențe mintale în instituția de tip complex educațional. Teza de doctor în științe pedagogice. Chișinău, 2017.

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 225 titluri, 25 anexe, 139 pagini de text de bază, 32 figuri, 17 tabele; rezultatele sunt publicate în 11 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: copil cu deficiențe mintale, copil cu deficiențe mintale severe, complex educațional, educație incluzivă, management, recuperare, concept, model, pedagogie curativă, alternativă educațională, euritmie, terapie prin muzică.

Domeniul de studiu îl constituie managementul educațional și managementul recuperării copiilor cu deficiențe mintale.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretico-științifică a managementului recuperării copiilor cu DM; în implementarea unui model efektiv de formare a personalității și de accelerare a adaptării social-psihologice a acestora.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării. A fost elaborat conceptul și modelul managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale; a fost stabilit potențialul de dezvoltare a copiilor cu DM; a fost determinată dinamica progredientă a dezvoltării copiilor cu DM, inclusiv severe în urma influenței terapiilor recuperatorii; a fost constatat nivelul de pregătire și au fost formate cadre didactice pentru implementarea modelului de recuperare a copiilor cu DMS; a fost elaborat și implementat modelul de recuperare a copiilor cu DMS în practică prin deschiderea instituției inovative de tip – complex educațional.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în argumentarea teoretico-aplicativă, conceptualizarea, modelarea, eficientizarea managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale prin implementarea programului de recuperare construit în baza Pedagogiei Curative de alternativă.

Semnificația teoretică. În rezultatele cercetării derulate au fost stabilite fundamentele psihopedagogice ale managementului recuperării copiilor cu deficiențe mintale, inclusiv severe.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în posibilitatea de implementare pe scară largă a modelului managerial de recuperare a copiilor cu DMS în condițiile instituțiilor specializate, școlilor incluzive, serviciilor de asistență psihopedagogică, complexelor educaționale.

Implementarea rezultatelor științifice vor fi utile pentru cadrele didactice, cadrele didactice de sprijin, psihopedagogi, pedagogi curativi și părinți în procesul educațional al copiilor cu DMS, pot fi incluse în ghiduri metodologice și suporturile didactice pentru pedagogi și părinți, precum și în predarea cursului universitar *managementul recuperării* studenților de la facultățile de psihologie și psihopedagogie specială și în cadrul formării continue a cadrelor didactice.

АННОТАЦИЯ

Ababii Oleg. Менеджмент рекуперации детей с умственной отсталостью в учреждении типа воспитательный комплекс. Диссертация доктора педагогических наук. Кишинев, 2017.

Структура диссертации: введение, три главы, выводы, библиография, состоящая из 225 источников, 25 приложений, 139 страниц основного текста, 32 рисунков, 17 таблиц; результаты представлены в 11 научных публикациях.

Ключевые слова: умственная отсталость, глубокая умственная отсталость, воспитательный комплекс, инклюзивное образование, менеджмент, рекуперация, концепт, модель, лечебная педагогика, воспитательная альтернатива, эвритмия, музыкотерапия.

Областью исследования является менеджмент рекуперации детей с умственной отсталостью.

Цель исследования состоит в научно-теоретическом обосновании менеджмента рекуперации детей с умственной отсталостью; в практическом внедрении эффективной модели формирования личности и в акселерации социально-педагогической адаптации данной категорией детей.

Научная новизна исследования. Была разработана концепция и модель менеджмента рекуперации детей с умственной отсталостью; установлен потенциал развития детей с умственной отсталостью; определена динамика развития детей с умственной отсталостью, в том числе глубокой; установлен уровень подготовки дидактических кадров для практического применения модели рекуперации; разработана и внедрена модель рекуперации детей с глубокой умственной отсталостью на практике путем открытия заведения инновационного типа – образовательный комплекс.

Научная проблема исследования заключается в теоретическо-прикладном обосновании концепции и модели, повышение эффективности менеджмента рекуперации детей с умственной отсталостью через внедрение программы рекуперации созданной на базе альтернативной лечебной педагогики.

Теоретическая значимость. Установлены научно-теоретические и психопедагогические фундаменты менеджмента рекуперации детей с глубокой умственной отсталостью.

Прикладная ценность исследования состоит в возможности имплементации модели менеджмента рекуперации детей с глубокой умственной отсталостью в условиях специализированных школ, инклюзивных школ, психолого-педагогических служб, воспитательных комплексов.

Внедрение научных результатов будут полезны дидактическим кадрам, дидактическим кадрам поддержки, психопедагогам, лечебным педагогам и родителям в воспитательном процессе детей с глубокой умственной отсталостью; могут быть использованы в методических и учебных пособиях для педагогов и родителей, а также в преподавании университетского курса *Менеджмента рекуперации* студентам психологических и психопедагогических факультетов и на курсах повышении квалификации учителей.

ADNOTATION

Oleg Ababii. Recovery management of children with mental disabilities in the educational institution of complex type. The doctoral thesis in pedagogy. Chisinau, 2017.

Structure of thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 225 appointments, 25 annexes, 139 pages of main text, 32 figures, 17 tables; results are published in 11 scientific papers.

Keywords: Mentally disabled child, child with severe mental disabilities, educational complex, inclusive education, management, recovery, concept, model, education curative, educational alternative, eurhythmics, music therapy.

Domain of research is education management and recovery management of children with mental disabilities.

The aim of the research is theoretical and scientific substantiation of recovery management of children with mental disabilities; in the implementation of an appropriate model, effective personality training and accelerating their socio-psychological adaptation.

The scientific novelty and originality: was developed the concept and management model recovery of children with mental disabilities; was established the potential development of children with mental disabilities; was determined dynamic development of children with mental disabilities, including severe after influence by healing therapies; was found the level of training and teachers have been formed for the implementation of the model of rehabilitation of children with mental disabilities, including severe; was developed and implemented the rehabilitation program of children with severe mental disabilities in practice by opening the first institution of innovative type – educational complex.

Important scientific solved problem resides in theoretical and applied argumentation, conceptualization, modeling, effective management of recovery of children with mental disabilities through implementation of the recovery program built based of Curative Education.

The theoretical significance. The results of the research were established psycho-pedagogical foundations of recovery management of children with mental disabilities, including severe.

The applicative value of the thesis is in the possibility of large-scale implementation of the managerial model for the recovery of children with DMS in the conditions of specialized institutions, inclusive schools, psycho-pedagogical assistance services, educational complexes.

The implementation of the scientific results will be useful for psychopedagogues, support teachers, curative teachers and parents in the educational process of children with DMS, can be included in methodological guides and teaching aids for pedagogues and parents as well as in teaching the university course Recovery Management for students from Faculty of Psychology and Special Education and in continuous training of teachers.

Oleg ABABII

**MANAGEMENTUL RECUPERĂRII COPIILOR CU DEFICIENȚE MINTALE
ÎN INSTITUȚIA DE TIP COMPLEX EDUCAȚIONAL**

Specialitatea 531.01 – Teoria generală a educației

Autoreferatul tezei de doctor în pedagogie

Aprobat spre tipar: 26.05.2017 Formatul hârtiei 60x8 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset. Tiraj: 30 ex.

Coli de tipar: 2.0 Comanda nr. 3

Institutul de științe ale Educației

MD-2059, Republica Moldova, Chișinău, strada Doina 104.